

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1

D3.2 – Western Balkans social economy all-stars compound

Milena Susic, IDC

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Table of content

1. Introduction	3
2. The social economy all-stars compound	3
2.1. Albania	3
2.2. Serbia	5
2.3. Croatia	7
2.4. North Macedonia	9
2.5. Slovenia	10
3. Conclusions	13

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1. Introduction

The general objective of the WISEs4Youth project is to develop training and mobility activities for social entrepreneurial skills development targeting potential young social entrepreneurs in Western Balkans. Study visits are one of the main activities of the project which specifically aims at promoting youth social entrepreneurship in the Western Balkans region. Indeed, through training and mobility activities, exchanges took place between social entrepreneurs operating in successful Work Integration Social Enterprises (WISEs), the different project partners and young participants.

As part of the project, a group of young (potential future) social entrepreneurs visited companies in this order in Albania, Serbia, Croatia, North Macedonia and Slovenia. The enterprises were selected by project partners with an aim to present examples of successful social business models, their variety and to promote the social impact of these businesses.

This publication represents a compound of social economy all starts in Western Balkans. It is presenting a short introduction of the social economy context in each visited country as well as the visited enterprises within the project, as a portfolio of best practices which also complement the training modules.

2. The social economy all-stars compound

2.1. Albania

In Albania, social enterprises originated before the 2000s through non-profit projects funded by foreign donors. However, it was not until 2016 that they received legal recognition with the passage of law no.65/2016, which officially took effect in 2019. This law, while providing a framework, restricts the title of "social enterprise" only to non-profit organizations, excluding for-profit entities and cooperatives from its benefits and governmental funds. By April 2022, out of 13 applications for social enterprise status, only 9 were approved. Two funding programs have been established by the government to support social enterprises, with a value of 249,760,000 ALL for the 2019-2021 period, however no applications were approved for funding. In 2023, a new fund of 240,000,000 ALL for the period 2023-2025 was approved, focusing on supporting the integration and employment of individuals from disadvantaged groups. The funding scheme is currently being implemented. These

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

enterprises face challenges, notably in finance accessibility, employee recruitment, and low investor awareness, despite the potential for growth with proper support and mentoring.¹

In the first study visit to Albania, three social enterprises were visited, all located in Tirana. The three social enterprises selected operated in different fields, so the participants could have the opportunity to see different aspects of the Albanian social entrepreneurship ecosystem. Also, these enterprises were considered as the best examples/practices of social enterprises in Albania.

TE XHONI CAFE (JONATHAN CENTER)

"Te Xhoni" Café is a social enterprise established by Jonathan Centre, an NGO established in 2011 with a mission to enable children with Down syndrome (DS) for an independent life and to integrate them into Albanian society with full rights through specialized therapies. Te Xhoni Café was launched on the global day of Down syndrome, on 21 March 2017. It is a place where youngsters with Down syndrome could attend life-skill courses, and an environment where parents of the children could spend time with one another while their children attend therapy sessions. Te Xhoni Café offers employment opportunities to people with the Down syndrome. Currently, the SE has three employees, working on a part-time and full-time basis, one of which is a young woman with DS. It also serves as a place that contributes towards raising awareness on the potential of youngsters with Down syndrome to be independent and be employed.

TIRANA GREEN LIVING (CENTRE FOR CULINARY EDUCATION - QEK)

Qendra per Edukim Kulinar (QEK) is a not-for-profit organization that acts as a Revolutionary Culinary Education Centre that besides the goals of culinary education, uses other resources to increasingly get involved in sustainable food systems and sustainable livelihood. QEK provides VET programs based on the best culinary systems, as well as the proper practice of professionals, who direct the centre having an experience as chefs and university professors being both consumer educators and advocates.

Tirana Green Living (TGL) is an innovative social entrepreneurship project initiated by the Centre for Culinary Education (QEK). The project aims to foster social values, community integration, and support the local economy by providing high-quality, affordable food products to those in need. By establishing a community shop, TGL has been able to reach over 1,800 individuals and families, positively impacting their lives through food donations, meal provisions, and culinary training sessions.

¹ More information about Albanian Social Entrepreneurship Ecosystem are available at <https://www.partnersalbania.org/publication/characteristics-and-challenges-of-social-enterprises-in-albania-comparative-study/>
<https://www.partnersalbania.org/publication/the-status-of-social-enterprise/>

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Additionally, TGL focuses on promoting environmental sustainability by encouraging waste reduction, food preservation, and responsible consumption. Through a combination of community engagement, skills development, and employment opportunities, Tirana Green Living is transforming the way communities come together to create a sustainable and inclusive environment.

FUNKY CABINS

Funky Cabins – Glamping is a 5-star outdoor hotel with ecological Indian-style wooden cabins with 360-degree glass views designed with traditional elements, exploring the wonderful nature.

It was founded in 2021 and combines traditional camping with the comfort of hotel accommodation. The interior design of each cabin embodies minimalist and traditional elements. The use of traditional carpenters, low tables, and candle lights create a very cosy and warm atmosphere. The cabins resemble Indian tents and are entirely self-sustainable, operating through their own electricity system and ecological bathroom and are equipped with Wi-Fi.

Funky Cabins is an ecological hotel for tourist services, designed to serve the deepest and most remote areas of the country. The social enterprise contributes to the revitalization of rural areas and the integration of the community through employment. The local community benefits not only from employment but complementary services as well. Since the placement of the Cabins in Cekrezi Lake, there has been infrastructure development, and some bars in the area have approached and joined the initiative. More than 4 families are now employed in the land and hotel service of the cabins, and this includes women and men of these families.

2.2. Serbia

As the country transitions from a state-centric economy to a market-driven one, there is a growing interest in enterprises that prioritize societal benefits alongside profits, especially among the youth. After 10 years of advocacy initiatives, the Serbian government recognized the potential of this sector, and the Law on social entrepreneurship was finally adopted in 2022. Challenges related to funding and public awareness persist. Networks like SENS and Coalition for Social Economy Development play pivotal roles in bolstering the social entrepreneurship ecosystem. Though still evolving, the legal landscape offers structures like "social cooperatives" designed to benefit enterprises with a social mission. Given its EU accession process, the country's aspiration to align with European standards further propels the evolution and standardization of social entrepreneurship practices.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

The study visits to Serbian social enterprises revealed innovative models for societal improvement, highlighting "Naša Kuća", which aids youth with developmental challenges, "Lice Ulice", a magazine providing income for people experiencing homelessness, and "Cafe 16" for advocating social inclusion through employment. This exploration underscored Serbia's dedication to expanding social entrepreneurship, demonstrating its role in driving inclusivity and support for marginalized communities.

LICE ULICE

Lice Ulice, established in 2010 in Serbia, is a social enterprise that supports marginalized groups through its street paper initiative. The enterprise enables people experiencing homelessness and poverty to sell the Lice Ulice magazine, fostering economic independence and empowerment. The magazine has evolved into a significant activist media platform since its inception, now with over 100 sellers and aiding more than 350 individuals. Beyond Serbia, Lice Ulice has expanded its impact by collaborating with newsrooms across the Balkans and launching additional projects like the Vreva festival and an activist fashion line. This growth has increased its circulation and amplified its voice in the street newspaper community globally. Lice Ulice's mission heavily depends on citizen and corporate support, urging donations and involvement. Their objective is a better society, ensuring those on the fringes receive consistent support and income.

NASA KUCA

Nasa Kuca, founded in 2007 by parents of children with disabilities, strives to transform societal attitudes and enhance the lives of those with developmental challenges. The enterprise improves economic self-sufficiency and community integration, providing quality housing and employment opportunities. Upholding human rights and equality, it operates as an advocate and support centre while running a day-care for those with developmental disabilities. Nasa Kuca's key venture is crafting unique paper from recycled cigarette packs, using a traditional Japanese technique in partnership with Japanese organizations. This eco-friendly initiative creates quality paper products valued by artists and various markets. It employs those with difficulties finding jobs, reinforcing Nasa Kuca's dedication to environmental sustainability and social inclusion.

CAFE BAR 16

Cafe Bar 16 in Belgrade is a social enterprise initiated by the Centre for Youth Integration in 2017, aiming to support children once involved in street living or working. Upon reaching 15, these children cannot access shelter services anymore, forcing them to rely on the shelter's field team for support. They often need help, especially in continuing education, which

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

hinders their entry into the job market. The Centre for Youth Integration established this enterprise to address these challenges. The primary goal of the social enterprise is to assist young individuals aged 16 to 19 who have dropped out of school and are unemployed. Cafe Bar 16 offers these youths training as waiters or bartenders, promotes their social inclusion, and provides opportunities for external employment. Furthermore, the cafe promotes networking with partners like other social enterprises, NGOs, donors, and businesses. The young workers at the cafe act as inspirational figures for the current shelter children, emphasising the continued support from the Centre even after leaving the shelter.

7

2.3. Croatia

In the Republic of Croatia, social entrepreneurship, rooted in Yugoslav cooperative traditions, remains under-recognized by policymakers, support organizations, the media, and the public. Initiated by proactive civil society organizations in the early 2000s, social enterprises emerged within these organizations or as separate entities owned by non-profits. Over time, they evolved into other legal structures such as trading companies, cooperatives, foundations, and institutions, and span across all economic sectors. Despite the intent of the 2015-2020 Social Entrepreneurship Development Strategy to gather data on these enterprises, many of its measures went unimplemented. Estimates suggest that there are between 70 and 500 potential social entrepreneurial organizations. Croatia lacks specific legislation for social entrepreneurship, but its legal system supports its development through various legal forms.

In the third study visit to Croatia, six social enterprises were visited, five of them are located in Cakovec, and one is located in Koprivnica.

CENTAR ZA POMOC U KUĆI MEDJIMURSKE ZUPANIJE

The Medjumurje County Home Care Centre is a non-profit social welfare institution founded in 2013 in Cakovec, by a joint initiative of the private (Association ACT Group) and the public sectors (Medjumurje County) to provide the following services: organizing meals, doing housework, maintaining personal hygiene, and meeting other daily needs of the elderly and infirm.

ACT KONTO D.O.O.

ACT Konto d.o.o., founded in 2009 in Cakovec, is a social enterprise specialized in providing professional and high-quality bookkeeping and accounting services, education, and consulting on financial operations for non-profit and for-profit organizations in Croatia. The enterprise also provides employment to 3 persons with disabilities all of them female.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Company owners are managers and workers at the same time. The profit it makes is not paid to the owners but is fully reinvested in the organisations' development and in the education and employment of people with disabilities.

ACT PRINTLAB D.O.O.

ACT Printlab d.o.o. is a non-profit social enterprise from Cakovec founded by ACT Group in 2007. It is a graphic and web design studio, which offers partners (civil society organizations, social enterprises...) professional, high-quality, innovative products and services that follow/respond to the needs of partners (and the community).

LUMBAGO

Founded in 2022, massage salon Lumbago from Cakovec offers classical and medical massage, relaxation massage, foot massage, foot and lower leg massage, and honey massage. The massage services are provided by two blind people who work in the salon and are under supervision of a mentor. The salon operates according to the principles of social entrepreneurship under the auspices of the Blind Association of Međimurje County as part of the project 'Development of social entrepreneurship for blind people', co-financed by the European Social Fund.

KOPRIVITA D.O.O.

Founded in 2021 in Koprivnica, the social enterprise KoprivITA aims to employ people with disabilities and members of other marginalized social groups. It produces food and other products with the addition of nettle. The company was formed as a result of several projects that followed each other, which were financed from various EU funds. The first project aimed to prepare members of marginalized groups for work, to educate, empower and bring them closer to the labour market. In subsequent projects, the establishment of a social enterprise was completed, the conditions for work and market entry were created.

SOCIJALNA ZADRUGA HUMAN NOVA

Founded in 2011, Social cooperative Humana Nova is a work integration social enterprise from Cakovec that operates in 3 areas: environmental, social, and economic. This WISE employs people with disabilities and other socially excluded people who create new values from discarded textile items every day and produce new high-quality and innovative products. By employing marginalized groups (more than 45 people), collecting, reusing and recycling textiles and local collaborations, they actively contribute to poverty reduction, sustainable development of the local community, and nature conservation.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

2.4. North Macedonia

Existing legislation in the Republic of North Macedonia does not recognize and regulate social enterprises and social entrepreneurship since there is still no common understanding of the concepts. Both concepts have appeared in third sector discourse and, in general, there is a conceptual confusion when they are discussed publicly.

In the official government strategies, the social enterprise concept was first introduced in more extensive strategies for cooperation with the civil sector (2012-2017), where a measure for the development of a broader concept: social economy.

In order to improve the ecosystem for social enterprises, the Ministry of Labour and Social Policy in 2015 published the first draft version of the Law on Social Entrepreneurship, which is expected to regulate the principles, forms and activities in the field of social entrepreneurship, the criteria for establishment and management, as well as mechanisms for monitoring and evaluation.

The entities making up the spectrum of social enterprises in the country are diverse. Despite the absence of specific legal forms for social enterprises, some of the existing legal acts provide for the establishment and operation of entities that can be recognized as social enterprises, such as civil society organizations and foundations, cooperatives, protective companies, chambers of crafts, agricultural cooperatives, as well as the informal waste collection sector that has the potential to be transformed through social entrepreneurship.

The study visits to North Macedonia showcased the potential of social enterprises, with visits to four unique entities driving social innovation. These encounters provided valuable insights into local strategies for sustainable development and social empowerment.

ЛИЦЕ В ЛИЦЕ

"Lice v Lice" is a street magazine for sustainable development, which has been published in Macedonia since September 2012, and promotes the model of social entrepreneurship. Sellers of the magazine are representatives from the most vulnerable groups in society, who are trained to sell by a team on the "Face to Face" platform.

Half of the sum of the magazine goes to the seller, and half goes to printing and activities that improve the lives of marginalized groups.

SIEC

SIEC is a social enterprise who inspires creativity, motivation and social innovation in local communities and empower citizens with self-employment opportunities. Through the production and sales of clothing and accessories from recycled raw materials, the enterprise creates employment opportunities for young people, women, and the marginalized groups (Roma population and others who need support). The social mission is related to the creation of employment opportunities for vulnerable categories of citizens. SIEC recycled fashion

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

products/details are created by their team, together with the members from these categories and that are engaged in sewing products and at the same time generating their own income.

KRIK

Centre for youth activism KRIK is a non-governmental and non-profit organization established by young people, led by young people and it works for and with young people. The translation of the word KRIK is "outcry" and the inspiration for it came out of the vision of this organization, which is to be the voice of the youth that will be heard and will make changes and contributions in the society. KRIK strives to encourage greater youth participation, youth activism, encourage young people to be more included in the policy making process on local and national levels. The target group that KRIK works with are all people (but mainly youth) who want to contribute and make changes in the field of ecology, critical thinking, and communicative skills, as well as working for the well-being of the socially excluded groups. In addition to other activities, the organization also functions as a social enterprise for making jewellery by young people with disabilities.

10

SOCIAL ENTERPRISES CENTRE

The Social Enterprises Centre is designed to function as an incubator for provision of support to the existing and new social enterprises and civil society organizations that have economic activities. The rental of the training rooms in the Centre is currently free of charge for social enterprises and civil society organizations.

2.5. Slovenia

Social economy entities such as collectives have always been active, and with the adoption of the Social Entrepreneurship Act in 2011, the status and register of social enterprises (SE) were introduced. It has been managed by the Ministry of Economic Development and Technology since 2015. The social economy sector in Slovenia is diverse and includes social enterprises, cooperatives, NGOs, companies for people with disabilities and employment centres. Most subjects are social enterprises, of which there are about 250, followed by about 150 employment centres. All in all, these employ about 5% of the workforce and are a significant economic presence within the country.

In Slovenia, the visits were concentrated on various forms of social entrepreneurship. Within the series of visits, project partners and participants have visited a WISE, a company for people with disabilities, a social inclusion program, a start-up, and a customer-facing WISE.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

DOBROVITA

Dobrovita is a company that fully follows the principles and goals of social entrepreneurship. The company was founded in 1994 to assist persons with a disabled status in rehabilitation and employment. The founder organisation is [ŠENT - the Slovenian Association for Mental Health](#), which, with the founding of Dobrovita, entrusted the company fulfilling its basic mission.

Dobrovita is a large company in the field of employment of persons with experience of mental illness, as it employs more than 180 people with various professional qualifications and persons who are difficult to employ. They operate on the open market under normal market conditions and have successfully cooperated with reputable Slovenian companies and organisations for many years.

The mission of the enterprise is to create new jobs (employment) and work rehabilitation programs for those who are difficult to employ or persons with the status of a disabled person.

The vision of the enterprise is to become the best provider of quality services for arranging green areas, cleaning, and maintaining office buildings, providing geodetic services, and assembling semi-finished products.

KOVACNICA

Kovacnica is a business incubator and a community that was established in 2015 and which is funded by the municipality and the EU funds. It offers (young) entrepreneurs from the broader area of Gorenjska support for a quick, efficient, and affordable entry into entrepreneurship. They offer a diverse set of services such as: rent of (co)working space, business development support from top business mentors, support in registering companies, or visits to one of the many training workshops.

Since Kovacnica is proactive in obtaining EU funds, the programs and activities are mostly free, and everyone is welcome, as one of their aims is to raise awareness on the importance and role of entrepreneurship for human and social development. Moreover, the company aims to establish WISEs in the Gorenjska region.

ŠENT – SOCIAL INCLUSION – DAY CENTER

SENT social inclusion day centre is a social program aimed at supporting and maintaining the working abilities of disabled people. The program complements the organised care of

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

social welfare to eliminate the psychological and social hardships of disabled people, helps them to raise and maintain motivation and self-confidence, and teaches them ways to integrate into society.

Work activities offered by the Social Inclusion Program:

- Simple jobs: glueing, assembling, packing, sorting.
- Production of ceramic and woven products, greeting cards, gift packaging and wood products.
- Cleaning of premises and surroundings.
- Seasonal work in agriculture.
- Housework.
- More accessible administrative and courier work.
- Help with promotion and sales at the stand.

12

Social Content in the Social Inclusion Program:

- Creation of an individual plan and individual and group counselling.
- The possibility of training social skills, communication, and assertiveness.
- The possibility of attending various courses (computer science, foreign languages, etc.).
- Taking care of a healthy diet and personal hygiene.
- The possibility of participating in a music, art or literary workshop, sports activities, walks, trips, vacations.

The program has been running continuously for 17 years.

DRUGA VIOLINA

Druga Violina, located in the old city centre of Ljubljana, is an exceptional little gostilna-style restaurant employing several people with disabilities. Established in 2012, it serves traditional Slovenian dishes. Occasionally, it hosts creative workshops for children and other events.

The opening of the bar allows employees with intellectual disabilities to actively integrate into social life and the world of work. It also allows them to carry out practical work adapted to their abilities, to preserve acquired and expand new professional knowledge and skills, to acquire new social and professional habits, to realize their own ideas and creativity, to have a feeling of usefulness and self-affirmation. With the implementation of the new program, many aspects of social processes and currents have been realized, including the possibility of social inclusion of people with disabilities in the local community, expanded employment

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

opportunities for harder-to-employ groups (who have been trained to perform a specific job), and one of the basic tasks - raising awareness in society on the importance of accepting differences.

3. Conclusions

The series of study visits carried out within the WP3 of the WISEs4Youth project has elucidated the transformative role of social entrepreneurship in addressing region-specific challenges. Visits took place in 5 partners' countries from the Western Balkans: Albania, Serbia, Croatia, North Macedonia, and Slovenia. In Croatia, entities like Medimurje County's Home Care Centre, ACT Konto, and Humana Nova demonstrate a comprehensive approach to social entrepreneurship, integrating elder care, financial services, and environmental sustainability. In contrast, North Macedonia and Serbia exemplify how social enterprises can cultivate dignity and self-sufficiency among marginalized populations, as seen with "Lice v Lice" and "Cafe 16." Furthermore, Albania's "Te Xhoni" Café showcases employment opportunities for individuals with Down syndrome, reaffirming the sector's commitment to inclusivity. Slovenia's social entrepreneurship landscape showcases remarkable initiatives like Dobrovita and Kovačnica, which have been pivotal in providing employment and support to those with disabilities and fostering young entrepreneurship, respectively. The longstanding social inclusion efforts by organizations such as ŠENT and the employment opportunities created by Druga Violina for individuals with special needs further reinforce Slovenia's commitment to a socially inclusive economy. These enterprises not only adapt to market conditions but also contribute significantly to the social and economic integration of marginalized groups, highlighting the impact and potential of social entrepreneurship in Slovenia.

Despite these initiatives, social enterprises in Southeast Europe confront formidable legal and financial hurdles—Croatia's absence of tailored legislation for social entrepreneurship results in an uncertain operational climate. North Macedonia faces similar legislative deficiencies, impeding the establishment of a conducive support framework for social entrepreneurs. Although Serbia, Slovenia and Albania are making policy advancements, obstacles related to funding accessibility and public awareness prevail. These legal and financial constraints necessitate innovative solutions for social enterprises to maintain financial viability while fulfilling societal objectives. Such structural impediments highlight an urgent need for persistent policy innovation and investment to fortify the region's social economy.

The Serbian case studies "Cafe 16" and "Lice Ulice" emphasize the sector's ingenuity in promoting social inclusion and empowerment, notwithstanding limited fiscal resources, and an inchoate legal structure. Meanwhile, North Macedonia's legislative lacunae pose

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

significant challenges to the social enterprises' growth and impact potential. Nonetheless, the visits underlined the necessity for legal recognition and targeted governmental support to unlock the full potential of social entrepreneurship in the region. Furthermore, the examples of showcased enterprises also indicate the importance of the availability of EU and other funds in launching these initiatives, whose benefits and innovation, especially at the beginning, are often not recognized in the local community and at the national level.

14

In addition, it is important to follow The Triple Bottom Line framework² when talking about social enterprises, with the emphasis that the profit component, i.e. a successful business model, is just as important as the people and environment as social enterprises, especially in environments that are not stimulating, can hardly survive or scale-up without real market income. The visited enterprises showed that, in fact, the services and products of social enterprises really cover a wide range of areas and activities, which proves that a wide range of services/products can be covered, but it is very important to understand and recognise how they successfully manage the activities and whether they have a sustainable business model.

Finally, some examples have shown how important and crucial is the role of good management and the team.

² The triple bottom line is an accounting framework that incorporates three dimensions of performance: social, environmental, and financial.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1

D3.2 – Zvezde socijalne ekonomije Zapadnog Balkana

Milena Susic, IDC

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Zvezde socijalne ekonomije	3
2.1. Albanija	3
2.2. Srbija	5
2.3. Hrvatska	7
2.4. Severna Makedonija	9
2.5. Slovenija	10
3. Zaključak	13

2

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1. Uvod

Opšti cilj projekta Socijalno preduzetništvo za mlade (WISE4youth) je kreiranje i realizacija obuka i aktivnosti mobilnosti za razvoj veština za pokretanje socijalnog preduzetništva koje su usmerene na potencijalne mlade socijalne preduzetnike na Zapadnom Balkanu. Studijske posete su jedna od glavnih aktivnosti projekta koji posebno ima za cilj promociju socijalnog preduzetništva mladih u regionu Zapadnog Balkana. Dakle, kroz aktivnosti obuke i mobilnosti, došlo je do razmene između socijalnih preduzetnika koji rade u okviru uspešnog socijalnog preduzeća za radnu integraciju (WISE), različitih partnera na projektu i mladih učesnika.

U okviru projekta, grupa mladih (potencijalnih budućih) socijalnih preduzetnika posetila je kompanije u Albaniji, Srbiji, Hrvatskoj, Severnoj Makedoniji i Sloveniji. Preduzeća su odabrali projektni partneri sa ciljem da se predstave primeri uspešnih modela socijalnog preduzetništva, njihova raznolikost i da se promoviše društveni uticaj ovih preduzeća.

Ova publikacija predstavlja spoj socijalne ekonomije koja počinje na Zapadnom Balkanu. Ona pruža kratak uvod u kontekst socijalne ekonomije u svakoj posećenoj zemlji, kao i posećenim preduzećima u okviru projekta i portfolio najboljih praksi koji takođe dopunjuju module obuke.

2. Sve zvezde socijalne ekonomije

2.1. Albanija

U Albaniji su socijalna preduzeća nastala pre 2000-ih kroz neprofitne projekte finansirane od stranih donatora. Međutim, tek 2016. godine dobili su pravno priznanje donošenjem Zakona br. 65/2016, koji je zvanično stupio na snagu 2019. godine. Ovaj zakon, iako pruža normativni okvir, ograničava naziv „socijalnog preduzeća“ samo na neprofitne organizacije, isključujući profitne subjekte i zadruge iz svojih beneficija i državnih fondova. Do aprila 2022. godine, od 13 zahteva za status socijalnog preduzeća, odobreno je samo 9. Vlada je uspostavila dva programa finansiranja za podršku socijalnim preduzećima, u vrednosti od 249.760.000 ALL za period 2019-2021, međutim nijedna aplikacija nije odobrena za finansiranje. Godine 2023. odobren je novi fond od 240.000.000 ALL za period 2023-2025, sa fokusom na podršku integraciji i zapošljavanju pojedinaca iz ugroženih grupa. Šema finansiranja se trenutno sprovodi. Ova preduzeća se suočavaju sa izazovima, posebno u

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

dostupnosti finansija, regrutovanju zaposlenih i niskoj svesti investitora, i uprkos potencijalu za rast uz odgovarajuću podršku i mentorstvo.¹

U prvoj studijskoj poseti Albaniji, posećena su tri socijalna preduzeća, koja se nalaze u Tirani. Tri odabrana socijalna preduzeća su radila u različitim oblastima, tako da su učesnici imali priliku da vide različite aspekte ekosistema albanskog socijalnog preduzetništva. Takođe, ova preduzeća predstavljaju najbolje primere/prakse socijalnih preduzeća u Albaniji.

4

TE XHONI CAFE (JONATHAN CENTER)

Kafe „Te Xhoni” je socijalno preduzeće koje je osnovao Jonathan center, nevladina organizacija osnovana 2011. godine sa misijom da omogući deci sa Daunovim sindromom samostalan život i da ih integriše u albansko društvo sa punim pravima kroz specijalizovane terapije.

Te Xhoni Cafe je pokrenut na Svetski dan Daunovog sindroma, 21. marta 2017. godine. To je mesto gde mladi sa Daunovim sindromom mogu da pohađaju kurseve životnih veština i okruženje u kojem roditelji dece mogu da provode vreme jedni sa drugima dok deca pohađaju terapijske sesije. Te Xhoni Cafe nudi mogućnosti zapošljavanja osobama sa Daunovim sindromom. Trenutno preduzeće ima troje zaposlenih, koji rade na skraćeno radno vreme ili na puno radno vreme, od kojih je jedna mlada žena sa Daunovim sindromom. Takođe služi i kao mesto koje doprinosi podizanju svesti o potencijalu mladih sa Daunovim sindromom da budu nezavisni i da se zaposle.

TIRANA GREEN LIVING (CENTAR ZA KULINARSKE EDUKACIJE - QEK)

Qendra per Edukim Kulinar (QEK) je neprofitna organizacija koja deluje kao Revolucionarni kulinarski edukativni centar koji pored ciljeva kulinarskog obrazovanja, koristi i druge resurse da se sve više uključi u održive sisteme ishrane i održivi život. QEK pruža Programe stručnog obrazovanja i obuke (VET) programe zasnovane na najboljim kulinarskim sistemima, kao i na pravilnoj praksi profesionalaca, koji usmeravaju centar sa iskustvom kao kuvari i univerzitetski profesori koji su istovremeno edukatori i oni koji se zalažu za ovu oblast.

¹ Više informacija o albanskom sistemu socijalnog preduzetništva dostupne su na:

<https://www.partnersalbania.org/publication/characteristics-and-challenges-of-social-enterprises-in-albania-comparative-study/>

<https://www.partnersalbania.org/publication/the-status-of-social-enterprise/>

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Tirana Green Living (TGL) je inovativni projekat socijalnog preduzetništva koji je pokrenuo Centar za kulinarske edukacije (QEK). Projekat ima za cilj negovanje društvenih vrednosti, integraciju zajednice i podršku lokalnoj ekonomiji obezbeđivanjem visokokvalitetnih, pristupačnih prehrambenih proizvoda onima kojima je potrebna. Osnivanjem prodavnice u zajednici, TGL je uspeo da dopre do preko 1.800 pojedinaca i porodica, pozitivno utičući na njihove živote kroz donacije hrane, obroke i kulinarske obuke.

Pored toga, TGL se fokusira na promovisanje održivosti životne sredine podstičući smanjenje otpada, očuvanje hrane i odgovornu potrošnju. Kombinacijom angažovanja zajednice, razvoja veština i mogućnosti zapošljavanja, Tirana Green Living transformiše način na koji se zajednice okupljaju kako bi stvorile održivo i inkluzivno okruženje.

FUNKY CABINS

Funky Cabins – Glamping je hotel na otvorenom sa 5 zvezdica sa ekološkim drvenim kabinama u indijskom stilu i sa staklenim pogledom od 360 stepeni dizajniranim sa tradicionalnim elementima i mogućnostima za istraživanje divne prirode.

Osnovan je 2021. godine i kombinuje tradicionalno kampovanje sa udobnošću hotelskog smeštaja. Dizajn enterijera svake kabine oličava minimalističke i tradicionalne elemente. Upotreba tradicionalnog stolarstva, niskih stolova i sveća stvara veoma ugodnu i toplu atmosferu. Kabine podsećaju na indijske šatore i potpuno su samoodržive, rade preko sopstvenog električnog sistema i ekološkog kupatila i opremljene su sa Wi-Fi.

Funky Cabins je ekološki hotel za turističke usluge, dizajniran da opslužuje najdublja i najudaljenija područja zemlje. Socijalno preduzeće doprinosi revitalizaciji ruralnih područja i integraciji zajednice kroz zapošljavanje. Lokalna zajednica ima koristi ne samo od zapošljavanja, već i od komplementarnih usluga. Od postavljanja Kabina u jezeru Čekrezi, došlo je do razvoja infrastrukture, a neki barovi u okolini su pristupili i pridružili se inicijativi. Više od 4 porodice sada je zaposleno u zemljišnoj i hotelskoj službi u kabinama, uključujući i žene i muškarce iz ovih porodica.

2.2. Srbija

Kako zemlja prelazi iz centralizovane ekonomije u ekonomiju vođenu tržištem, raste interesovanje za preduzeća koja daju prednost i društvenom uticaju, pored profita, posebno među mladima. Posle 10 godina zagovaračkih inicijativa, Vlada Srbije je prepoznala potencijal ovog sektora, a Zakon o socijalnom preduzetništvu je konačno usvojen 2022. godine. Izazovi u vezi sa finansiranjem i podizanjem svesti javnosti i dalje postoje. Mreže

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

poput SENS-a i Koalicije za razvoj socijalne ekonomije igraju ključnu ulogu u jačanju ekosistema socijalnog preduzetništva. Iako se još uvek razvija, pravni kontekst nudi strukture poput „društvenih zadruga“ dizajniranih da pomognu preduzećima sa društvenom misijom. S obzirom na njen proces pristupanja EU, težnja zemlje da se uskladi sa evropskim standardima dalje podstiče evoluciju i standardizaciju praksi socijalnog preduzetništva.

Studijske posete socijalnim preduzećima u Srbiji otkrile su inovativne modele za unapređenje društva, ističući „Našu kuću“ koja pomaže mladima sa razvojnim izazovima, „Lice ulice“, časopis koji obezbeđuje prihode za beskućnike i „Kafe 16“ za zagovaranje socijalne inkluzije kroz zapošljavanje. Ova publikacija ilustruje posvećenost Srbije razvoju socijalnog preduzetništva, demonstrirajući njenu ulogu u jačanju inkluzije i podrške marginalizovanim grupama.

6

LICE ULICE

Lice Ulice je socijalno preduzeće, osnovano 2010. godine u Srbiji, koje podržava marginalizovane grupe kroz svoju inicijativu uličnih novina. Preduzeće omogućava ljudima koji doživljavaju beskućništvo i siromaštvo da prodaju časopis Lice Ulice, podstičući njihovu ekonomsku nezavisnost i osnaživanje. Časopis je evoluirao u značajnu aktivističku medijsku platformu od svog početka, sada sa preko 100 prodavaca i pomaže više od 350 pojedinaca. I van Srbije, Lice Ulice je proširilo svoj uticaj saradnjom sa redakcijama širom Balkana i pokretanjem dodatnih projekata poput festivala Vreva i aktivističke modne linije. Ovaj rast je povećao tiraž i pojačao njihov glas u zajednici uličnih novina širom sveta. Misija Lice Ulice u velikoj meri zavisi od podrške građana i korporacija, podsticaja donacija i učešća. Njihov cilj je bolje društvo, osiguravajući da oni na rubu dobiju doslednu podršku i prihod.

NASA KUĆA

Naša kuća, koju su 2007. godine osnovali roditelji dece sa smetnjama u razvoju, nastoji da transformiše društvene stavove i unapredi živote onih sa razvojnim izazovima. Preduzeće poboljšava ekonomsku samodovoljnost i integraciju zajednice, pružajući kvalitetno stanovanje i mogućnosti zapošljavanja. Podržavajući ljudska prava i jednakost, radi kao centar za zastupanje i podršku dok vodi dnevni boravak za osobe sa smetnjama u razvoju. Ključni poduhvat preduzeća Naša Kuća je pravljenje jedinstvenog papira od recikliranih paklica cigareta, koristeći tradicionalnu japansku tehniku u partnerstvu sa japanskim organizacijama. Ova ekološka inicijativa stvara kvalitetne proizvode od papira koje cene umetnici i različita tržišta. Zapošljava one sa poteškoćama u pronalaženju posla, pojačavajući posvećenost Naše kuće ekološkoj održivosti i socijalnoj inkluziji.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

CAFE BAR 16

Cafe Bar 16 u Beogradu je socijalno preduzeće koje je pokrenuo Centar za integraciju mladih 2017. godine, sa ciljem da podrži decu koja su nekada bila uključena u život ili rad na ulici. Kada napune 15 godina, ova deca više ne mogu da pristupe uslugama skloništa, što ih primorava da se oslone na terenski tim Svrtišta za podršku. Često im je potrebna pomoć, posebno u nastavku školovanja, što otežava njihov ulazak na tržište rada. Centar za integraciju mladih osnovao je ovo preduzeće da bi se suočio sa ovim izazovima. Primarni cilj socijalnog preduzeća je pomoć mladim pojedincima od 16 do 19 godina koji su napustili školovanje i koji su nezaposleni. Cafe Bar 16 ovim mladima nudi obuku za konobare ili barmene, promoviše njihovu društvenu inkluziju i pruža mogućnosti za spoljno zapošljavanje. Štaviše, kafe promoviše umrežavanje sa partnerima kao što su druga društvena preduzeća, organizacije civilnog društva, donatori i preduzeća. Mladi radnici u kafiću deluju kao inspirativne figure za sadašnju decu skloništa, ističući kontinuiranu podršku Centra i po izlasku iz programa.

7

2.3. Hrvatska

U Republici Hrvatskoj socijalno preduzetništvo, ukorenjeno u jugoslovenskim zadružnim tradicijama, ostaje nedovoljno prepoznato od strane kreatora politike, organizacija za podršku, medija i javnosti. Pokrenuta od strane proaktivnih organizacija civilnog društva početkom 2000-ih, socijalna preduzeća su nastala u okviru ovih organizacija ili kao zasebni subjekti u vlasništvu neprofitnih organizacija. Vremenom su evoluirali u druge pravne strukture kao što su trgovačka preduzeća, zadruge, fondacije i institucije, i obuhvataju sve ekonomske sektore. Uprkos nameri Strategije razvoja socijalnog preduzetništva 2015-2020 da prikupi podatke o ovim preduzećima, mnoge od njenih mera nisu sprovedene. Procene govore da postoji između 70 i 500 potencijalnih socijalno-preduzetničkih organizacija. Hrvatskoj nedostaje posebno zakonodavstvo za socijalno preduzetništvo, ali njen pravni sistem podržava njegov razvoj kroz različite pravne forme.

U trećoj studijskoj poseti Hrvatskoj posećeno je šest socijalnih preduzeća, od kojih pet se nalaze u Čakovcu i jedno u Koprivnici.

CENTAR ZA POMOC U KUĆI MEĐUMURSKE ŽUPANIJE

Centar za kućnu negu Međumurske županije je neprofitna ustanova socijalne pomoći osnovana 2013. godine u Čakovcu, zajedničkom inicijativom privatnog (Udruženje ACT Group) i javnog sektora (Međumurska županija) za pružanje sledećih usluga: organizovanje

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

obroka, obavljanje kućnih poslova, održavanje lične higijene i zadovoljavanje drugih dnevnih potreba starih i nemoćnih lica.

ACT KONTO D.O.O.

ACT Konto d.o.o., osnovano 2009. godine u Čakovcu, je socijalno preduzeće specijalizovano za pružanje profesionalnih i kvalitetnih knjigovodstvenih i računovodstvenih usluga, edukaciju i savetovanje o finansijskom poslovanju za neprofitne i profitne organizacije u Hrvatskoj. Preduzeće takođe zapošljava 3 osobe sa invaliditetom od kojih su sve žene. Vlasnici preduzeća su istovremeno i menadžeri i radnici. Dobit koju ostvaruje ne isplaćuje se vlasnicima već se u potpunosti reinvestira u razvoj organizacije i u obrazovanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

8

ACT PRINTLAB D.O.O.

ACT Printlab d.o.o. je neprofitno društveno preduzeće iz Čakovca koje je osnovala ACT Grupa 2007. godine. Radi se o studiju za grafički i veb dizajn, koji partnerima (organizacije civilnog društva, socijalna preduzeća...) nudi profesionalne, kvalitetne, inovativne proizvode i usluge koje prate/odgovaraju na potrebe partnera (i zajednice).

LUMBAGO

Osnovan 2022. godine, salon za masažu Lumbago iz Čakovca nudi klasičnu i medicinsku masažu, relaks masažu, masažu stopala, masažu potkolenice, masažu medom. Usluge masaže pružaju dve slepe osobe koje rade u salonu i pod nadzorom su mentora. Salon deluje po principima socijalnog preduzetništva pod pokroviteljstvom Saveza slepih Međimurske županije u sklopu projekta 'Razvoj socijalnog preduzetništva za slepe osobe', sufinansiranog iz Evropskog socijalnog fonda.

KOPRIVITA D.O.O.

Osnovano 2021. godine u Koprivnici, socijalno preduzeće KoprivITA ima za cilj zapošljavanje osoba sa invaliditetom i pripadnika drugih marginalizovanih društvenih grupa. Proizvodi prehrambene i druge proizvode sa dodatkom koprive. Kompanija je nastala kao rezultat nekoliko projekata koji su se nizali, a koji su finansirani iz različitih fondova EU. Prvi projekat je imao za cilj da pripremi pripadnike marginalizovanih grupa za rad, da ih obrazuje, osnaži i približi tržištu rada. U narednim projektima završeno je osnivanje socijalnog preduzeća, stvoreni su uslovi za rad i izlazak na tržište.

SOCIJALNA ZADRUGA HUMAN NOVA

ACTGRUPA

CDI
Instituto de Desenvolvimento Comunitário
Community Development Institute
Institut për Zhvillim të Bashkësive

PARTNERS ALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

ensie
EUROPEAN NETWORK OF SOCIAL INTEGRATION ENTERPRISE

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Osnovana 2011. godine, Socijalna zadruga Humana Nova je preduzeće za društvenu integraciju iz Čakovca koje posluje u 3 oblasti: ekološka, socijalna i ekonomska. Ovo preduzeće zapošljava osobe sa invaliditetom i druge socijalno isključene osobe koje svakodnevno stvaraju nove vrednosti od odbačenih tekstilnih predmeta i proizvode nove visokokvalitetne i inovativne proizvode. Zapošljavanjem marginalizovanih grupa (više od 45 ljudi), prikupljanjem, ponovnom upotrebom i reciklažom tekstila i lokalnom saradnjom, oni aktivno doprinose smanjenju siromaštva, održivom razvoju lokalne zajednice i očuvanju prirode.

9

2.4. Severna Makedonija

Postojeće zakonodavstvo u Republici Severnoj Makedoniji ne prepoznaje i ne reguliše socijalna preduzeća i socijalno preduzetništvo jer još uvek ne postoji zajedničko razumevanje pojmova. Oba koncepta su se pojavila u diskursu trećeg sektora i, generalno, postoji konceptualna konfuzija kada se o njima javno raspravlja.

U zvaničnim vladinim strategijama koncept socijalnog preduzeća je prvi put uveden u opsežnije strategije saradnje sa civilnim sektorom (2012-2017), gde je mera za razvoj šireg koncepta: socijalna ekonomija.

U cilju unapređenja ekosistema za socijalna preduzeća, Ministarstvo rada i socijalne politike je 2015. godine objavilo prvu verziju Zakona o socijalnom preduzetništvu, kojim se očekuje da reguliše principe, oblike i aktivnosti u oblasti socijalnog preduzetništva, tj. kriterijume za uspostavljanje i upravljanje, kao i mehanizme za praćenje i evaluaciju.

Subjekti koji čine spektar socijalnih preduzeća u zemlji su različiti. Uprkos nepostojanju posebnih pravnih formi za socijalna preduzeća, neki od postojećih zakonskih akata predviđaju osnivanje i rad subjekata koji se mogu prepoznati kao socijalna preduzeća, kao što su organizacije civilnog društva i fondacije, zadruge, zaštitna preduzeća, zanatske komore, zaštitna preduzeća, itd. poljoprivredne zadruge, kao i neformalni sektor sakupljanja otpada koji ima potencijal da se transformiše kroz socijalno preduzetništvo.

Studijske posete Severnoj Makedoniji su pokazale potencijal socijalnih preduzeća, uz posete četiri jedinstvena subjekta koji su pokretali socijalne inovacije. Ovi susreti pružili su vredan uvid u lokalne strategije za održivi razvoj i društveno osnaživanje.

ЛИЦЕ В ЛИЦЕ

„Lice v Lice“ je ulični časopis za održivi razvoj koji u Makedoniji izlazi od septembra 2012. godine i promovise model socijalnog preduzetništva. Prodavci časopisa su predstavnici najugroženijih grupa u društvu, koje tim na platformi „Face to Face“ obučava za prodaju. Polovina sume časopisa ide prodavcu, a polovina za štampanje i aktivnosti koje

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

poboljšavaju život marginalizovanih grupa.

SIEC

SIEC je socijalno preduzeće koje inspiriše kreativnost, motivaciju i socijalne inovacije u lokalnim zajednicama i osnažuje građane mogućnostima samozapošljavanja. Kroz proizvodnju i prodaju odeće i pribora od recikliranih sirovina, preduzeće stvara mogućnosti zapošljavanja mladih, žena i marginalizovanih grupa (romska populacija i drugi kojima je potrebna podrška). Socijalna misija se odnosi na stvaranje mogućnosti zapošljavanja za ugrožene kategorije građana. SIEC reciklirane modne proizvode/detalje kreira njihov tim, zajedno sa članovima iz ovih kategorija i koji se bave šivanjem proizvoda i istovremeno ostvaruju sopstveni prihod.

10

KRIK

Centar za omladinski aktivizam KRIK je nevladina i neprofitna organizacija koju su osnovali mladi ljudi, i rade za i sa mladima. Prevod reči KRIK je „poklič“ i inspiracija za njega proizašla je iz vizije ove organizacije, a to je da bude glas mladih koji će se čuti i koji će dovesti do promene i doprineti društvu. KRIK nastoji da podstakne veće učešće mladih, omladinski aktivizam, podstakne mlade da se više uključe u proces kreiranja politika na lokalnom i nacionalnom nivou. Ciljna grupa sa kojom KRIK radi su svi ljudi (ali uglavnom mladi) koji žele da doprinesu i naprave promene u oblasti ekologije, kritičkog mišljenja i komunikacionih veština, kao i da rade za dobrobit socijalno isključenih grupa. Pored ostalih aktivnosti, organizacija funkcioniše i kao socijalno preduzeće za izradu nakita mladih sa invaliditetom.

SOCIAL ENTERPRISES CENTRE

Centar za socijalna preduzeća je osmišljen da funkcioniše kao inkubator za pružanje podrške postojećim i novim socijalnim preduzećima i organizacijama civilnog društva koje imaju privrednu delatnost. Zakup sala za obuku u Centru trenutno je besplatan za socijalna preduzeća i organizacije civilnog društva.

2.5. Slovenija

Subjkti socijalne ekonomije poput kolektiva su oduvek bili aktivni, a donošenjem Zakona o socijalnom preduzetništvu 2011. godine uveden je status i registar socijalnih preduzeća . Od 2015. godine njime upravlja Ministarstvo za ekonomski razvoj i tehnologiju. Sektor socijalne ekonomije u Sloveniji je raznolik i uključuje socijalna preduzeća, zadrugе,

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

organizacije civilnog društva, kompanije za osobe sa invaliditetom i centre za zapošljavanje. Najviše subjekata su socijalna preduzeća, kojih ima oko 250, zatim oko 150 centara za zapošljavanje. Sve u svemu, oni zapošljavaju oko 5% radne snage i imaju značajno ekonomsko prisustvo u zemlji.

U Sloveniji su posete bile koncentrisane na različite oblike socijalnog preduzetništva. U okviru serije poseta, projektni partneri i učesnici su posetili kompaniju za osobe sa invaliditetom, program socijalne inkluzije, start-up i WISE okrenut korisnicima.

11

DOBROVITA

Dobrovita je kompanija koja u potpunosti sledi principe i ciljeve socijalnog preduzetništva. Kompanija je osnovana 1994. godine za pomoć osobama sa invaliditetom u rehabilitaciji i zapošljavanju. Osnivač je ŠENT - Slovenačko udruženje za mentalno zdravlje, koje je osnivanjem Dobrovite poverilo kompaniji da ispuni svoju osnovnu misiju.

Dobrovita je veliko preduzeće u oblasti zapošljavanja osoba sa iskustvom duševnih bolesti, jer zapošljava više od 180 ljudi različitih stručnih kvalifikacija i teško zapošljivih lica. Posluju na otvorenom tržištu pod normalnim tržišnim uslovima i dugi niz godina uspešno saraduju sa renomiranim slovenačkim kompanijama i organizacijama.

Misija preduzeća je otvaranje novih radnih mesta (zapošljavanje) i programi radne rehabilitacije za teško zapošljive ili osobe sa statusom invalida.

Vizija preduzeća je da postane najbolji pružalac kvalitetnih usluga za uređenje zelenih površina, čišćenje i održavanje poslovnih zgrada, pružanje geodetskih usluga i montažu poluproizvoda.

KOVACNICA

Kovačnica je poslovni inkubator i zajednica koja je osnovana 2015. godine i koja se finansira iz sredstava opštine i EU fondova. Nudi (mladim) preduzetnicima sa šireg područja Gorenjske podršku za brz, efikasan i pristupačan ulazak u preduzetništvo. Nude raznovrsan set usluga kao što su: iznajmljivanje (co)working prostora, podrška razvoju poslovanja od vrhunskih poslovnih mentora, podrška pri registraciji preduzeća ili poseta nekoj od brojnih radionica za obuku.

S obzirom da je Kovačnica proaktivna u dobijanju fondova EU, programi i aktivnosti su uglavnom besplatni i svi su dobrodošli, jer je jedan od njihovih ciljeva podizanje svesti o

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

značaju i ulozi preduzetništva za ljudski i društveni razvoj. Štaviše, kompanija ima za cilj da uspostavi socijalno preduzeće za radnu integraciju u regionu Gorenjske.

ŠENT – SOCIAL INCLUSION – DAY CENTER

12

Dnevni centar za socijalnu inkluziju ŠENT je socijalni program koji ima za cilj podršku i održavanje radnih sposobnosti osoba sa invaliditetom. Program dopunjuje organizovanu brigu o socijalnoj zaštiti radi otklanjanja psihičkih i socijalnih poteškoća osoba sa invaliditetom, pomaže im da podignu i održe motivaciju i samopouzdanje i uči ih načinima da se integrišu u društvo.

Radne aktivnosti koje nudi Program socijalnog uključivanja:

- Jednostavni poslovi: lepljenje, sklapanje, pakovanje, sortiranje.
- Proizvodnja keramičkih i tkanih proizvoda, čestitki, poklon ambalaže i proizvoda od drveta.
- Čišćenje prostorija i okoline.
- Sezonski rad u poljoprivredi.
- Kućni poslovi.
- Pristupačniji administrativni i kurirski rad.
- Pomoć u promociji i prodaji na štandu.

Društveni sadržaj u programu socijalnog uključivanja:

- Izrada individualnog plana i individualno i grupno savetovanje.
- Mogućnost obuke socijalnih veština, komunikacije i asertivnosti.
- Mogućnost pohađanja raznih kurseva (informatika, strani jezici, itd.).
- Briga o zdravoj ishrani i ličnoj higijeni.
- Mogućnost učešća u muzičkoj, likovnoj ili književnoj radionici, sportskim aktivnostima, šetnjama, izletima, odmorima.

Program traje neprekidno već 17 godina.

DRUGA VIOLINA

Druga Violina, smeštena u starom centru Ljubljane, je izuzetan mali restoran u stilu gostionice koji zapošljava nekoliko osoba sa invaliditetom. Osnovan 2012. godine, služi

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

tradicionalna slovenačka jela. Povremeno se održavaju kreativne radionice za decu i drugi događaji.

Otvaranje lokala omogućava zaposlenima sa intelektualnim teškoćama da se aktivno integrišu u društveni život i svet rada. Takođe im omogućava da obavljaju praktičan rad prilagođen njihovim sposobnostima, da sačuvaju i prošire nova profesionalna znanja i veštine, da steknu nove društvene i profesionalne navike, da ostvare sopstvene ideje i kreativnost, da imaju osećaj korisnosti i samopouzdanja, afirmaciju. Implementacijom novog programa realizovani su mnogi aspekti društvenih procesa i tokova, uključujući mogućnost socijalnog uključivanja osoba sa invaliditetom u lokalnu zajednicu, proširene mogućnosti zapošljavanja teže zapošljivih grupa (koji su obučeni da obavljaju konkretan posao), a jedan od osnovnih zadataka – podizanje svesti u društvu o značaju prihvatanja različitosti.

13

3. Zaključak

Seriya studijskih poseta sprovedenih u okviru radnog paketa 3 projekta WISEs4Youth razjasnila je transformativnu ulogu socijalnog preduzetništva u suočavanju sa izazovima specifičnim za region. Posete su realizovane u 5 zemalja partnera sa Zapadnog Balkana i to: Albaniji, Srbiji, Hrvatskoj, Severnoj Makedoniji i Sloveniji. U Hrvatskoj, entiteti kao što su Centar za kućnu njegu Međimurske županije, ACT Konto i Humana Nova pokazuju sveobuhvatan pristup socijalnom preduzetništvu, integrišući brigu o starijima, finansijske usluge i ekološku održivost. Severna Makedonija i Srbija predstavljaju primer kako socijalna preduzeća mogu da neguju dostojanstvo i samodovoljnost među marginalizovanom populacijom, na primerima „Lice v Lice“ i „Cafe 16“. Albanski kafić „Te Xhoni“ prikazuje mogućnosti zapošljavanja osoba sa Daunovim sindromom, potvrđujući posvećenost sektora inkluzivnosti. Slovenački okvir socijalnog preduzetništva prikazuje izvanredne inicijative kao što su Dobrovita i Kovačnica, koje su bile ključne u obezbeđivanju zapošljavanja i podrške osobama sa invaliditetom i podsticanju omladinskog preduzetništva. Dugogodišnji naponi u oblasti socijalne inkluzije organizacija kao što je ŠENT i mogućnosti zapošljavanja koje je Druga violina stvorila za pojedince sa smetnjama u razvoju dodatno jačaju posvećenost Slovenije socijalno inkluzivnoj ekonomiji. Ova preduzeća ne samo da se prilagođavaju tržišnim uslovima već i značajno doprinose društvenoj i ekonomskoj integraciji marginalizovanih grupa, naglašavajući uticaj i potencijal socijalnog preduzetništva u Sloveniji.

Uprkos ovim inicijativama, socijalna preduzeća u jugoistočnoj Evropi suočavaju se sa ogromnim pravnim i finansijskim preprekama. U Hrvatskoj odsustvo prilagođenog zakonodavstva za socijalno preduzetništvo dovodi do nesigurne operativne klime. Severna Makedonija se suočava sa sličnim zakonskim nedostacima, koji ometaju uspostavljanje

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

povoljnog okvira za podršku socijalnim preduzetnicima. Iako Srbija, Slovenija i Albanija napreduju u normativnom okviru i razvoju različitih politika, sa druge strane, prevladavaju prepreke u vezi sa dostupnošću finansiranja i podizanjem svesti javnosti. Ova pravna i finansijska ograničenja zahtevaju inovativna rešenja za socijalna preduzeća kako bi održala finansijsku održivost uz ispunjavanje društvenih ciljeva. Takve strukturne prepreke naglašavaju hitnu potrebu za upornim političkim inovacijama i investicijama kako bi se ojačala socijalna ekonomija regiona.

14

Studije slučaja u Srbiji „Cafe 16“ i „Lice Ulice“ naglašavaju domišljatost sektora u promovisanju socijalne inkluzije i osnaživanja, uprkos ograničenim fiskalnim resursima i nedovršenoj pravnoj strukturi. U međuvremenu, zakonodavne praznine u Severnoj Makedoniji predstavljaju značajne izazove za rast i potencijal uticaja socijalnih preduzeća. Ipak, posete su naglasile neophodnost zakonskog priznanja i ciljanu podršku vlade kako bi se razvio puni potencijal socijalnog preduzetništva u regionu. Štaviše, primeri predstavljenih preduzeća takođe ukazuju na značaj dostupnosti fondova EU i drugih fondova za pokretanje ovih inicijativa, čije koristi i inovativnost, posebno na početku, često nisu prepoznati u lokalnoj zajednici i na nacionalnom nivou.

Pored toga, važno je pratiti okvir trostrukog osnova² kada se govori o socijalnim preduzećima, sa naglaskom da je profitna komponenta, odnosno uspešan poslovni model, jednako važna kao i ljudi i okruženje kao i socijalna preduzeća, posebno u sredinama koje nisu stimulatívni, teško mogu da prežive ili da se povećaju bez realnog tržišnog prihoda. Posećena preduzeća su pokazala da, zapravo, usluge i proizvodi socijalnih preduzeća zaista pokrivaju širok spektar oblasti i delatnosti, što dokazuje da se širok spektar usluga/proizvoda može pokriti, ali je veoma važno razumeti i prepoznati kako uspešno upravljaju aktivnostima i da li imaju održivi poslovni model.

Na kraju, neki primeri su pokazali koliko je važna i ključna uloga dobrog menadžmenta i tima.

² Trostruki bilans uspeha je računovodstveni okvir koji uključuje tri dimenzije uspeha: socijalnu, ekološku i finansijsku.

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1

ДЗ.2 – Збирка на најдобри чинители на социјалната економија во Западен Балкан

Милена Сосиќ, ИДЦ

ACTGRUPA

PARTNERSALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Содржина

1. Вовед	3
2. Збирка на најдобри чинители на социјалната економија	3
2.1. Албанија	3
2.2. Србија	6
2.3. Хрватска	7
2.4. Северна Македонија	10
2.5. Словенија	11
3. Заклучоци	14

2

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1. Вовед

Општата цел на проектот WISes4Youth е да развие активности за мобилност и обука за развој на социјални претприемачки вештини насочени кон потенцијалните млади социјални претприемачи во Западен Балкан. Студиските посети се една од главните активности на проектот кој конкретно има за цел да го промовира младинското социјално претприемништво во регионот на Западен Балкан. Па така, преку активности за обука и мобилност, се одржаа размени помеѓу социјални претприемачи кои работат во успешни социјални претпријатија за интеграција преку работа (WISEs), различните проектни партнери и младите учесници.

Како дел од проектот, група млади (потенцијални идни) социјални претприемачи посетија компании во Албанија, Србија, Хрватска, Северна Македонија и Словенија. Претпријатијата беа избрани од проектните партнери со цел да се претстават примери на успешни социјални бизнис модели, нивната разновидност и да се промовира социјалното влијание на овие бизниси.

Овој документ претставува збирка на најдобрите примери и чинители од социјалната економија во Западен Балкан. Во него е претставен краток вовед на законската регулатива за социјална економија во секоја од посетените држави како и краток осврт на социјалните претпријатија кои беа посетени за време на студиските посети како портфолио на најдобри практики кои се во сооднос со тренинг модулите во рамки на проектот.

2. Збирка на најдобри чинители на социјалната економија

2.1. Албанија

Во Албанија, социјалните претпријатија настанаа пред 2000-тите преку непрофитни проекти финансирани од странски донатори. Но, дури во 2016 година тие добија правно признание со донесувањето на законот бр.65/2016, кој официјално стапи во сила во 2019 година. Овој закон, иако дава рамка, ги ограничува „социјалните претпријатија“ само на не профитни организации, исклучувајќи ги профитните субјекти и задругите од неговите бенефиции и владините фондови. До април 2022 година, од 13 барања за статус на социјално претпријатие, одобрени се само 9. Владата воспостави две програми за финансирање за поддршка на социјалните претпријатија, со вредност од 249.760.000 Лери за периодот 2019-2021 година, но ниту една апликација не беше одобрена за финансирање. Во 2023 година беше одобрен нов

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

фонд од 240.000.000 Лери за периодот 2023-2025 година, со фокус на поддршка на интеграцијата и вработувањето на поединци од загрозените групи. Шемата за финансирање моментално се спроведува. Овие претпријатија се соочуваат со предизвици, особено во достапноста на финансиите, регрутирањето вработени и ниската свест на инвеститорите, и покрај потенцијалот за раст со соодветна поддршка и менторство.

Во првата студиска посета на Албанија беа посетени три социјални претпријатија, сите лоцирани во Тирана. Избраните три социјални претпријатија работеа на различни полиња, така што учесниците можеа да имаат можност да видат различни аспекти на албанскиот екосистем за социјално претприемништво. Исто така, овие претпријатија се сметаа за најдобри примери/практики на социјални претпријатија во Албанија.¹

TE XHONI CAFE (JONATHAN CENTER)

Кафетеријата „Те Ххони“ е социјално претпријатие основано од центарот за рехабилитација Џонатан, невладина организација основана во 2011 година со мисија да им овозможи на децата со Даунов синдром (ДС) независен живот и да ги интегрира во албанското општество со целосни права преку специјализирани терапии. Кафетеријата „Те Ххони“ беше лансирана на Глобалниот ден на Даунов синдром, на 21 март 2017 година. Тоа е место каде младите со Даунов синдром би можеле да присуствуваат на курсеви за животни вештини, и каде нивните родители би можеле да поминат време едни со други додека нивните деца посетуваат сесии за терапија. „Те Ххони“ нуди можности за вработување на лица со Даунов синдром. Во моментот, социјалното претпријатие има тројца вработени, кои работат со скратено и со полно работно време, од кои едната е млада жена со Д.С. Исто така, служи како место што придонесува за подигнување на свеста за потенцијалот на младите со Даунов синдром да бидат независни и да бидат вработени.

TIRANA GREEN LIVING (CENTRE FOR CULINARY EDUCATION - QEK)

Qendra per Edukim Kulinar (QEK) е непрофитна организација која делува како Иновативен кулинарски едукативен центар кој покрај целите на кулинарското образование, користи и други ресурси за сè повеќе да се вклучи во одржливи системи за храна и одржлива егзистенција. QEK обезбедува програми за СОО засновани на

¹ Повеќе информации за Екосистемот на социјалната економија во Албанија може да погледнете тука:
<https://www.partnersalbania.org/publication/characteristics-and-challenges-of-social-enterprises-in-albania-comparative-study/>
<https://www.partnersalbania.org/publication/the-status-of-social-enterprise/>

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

најдобрите кулинарски системи, како и вклученост на практики на професионалци, кои го насочуваат центарот преку своето искуство како готвачи и универзитетски професори но и како едукатори на потрошувачи и застапници на ваков вид на организации.

Tirana Green Living (TGL) е иновативен проект за социјално претприемништво инициран од Центарот за кулинарско образование (QEK). Проектот има за цел да ги поттикне социјалните вредности, интеграцијата во заедницата и да ја поддржи локалната економија преку обезбедување висококвалитетни, достапни прехранбени производи за оние на кои им е потребна. Со основањето на продавница во заедницата, TGL успеа да допре до над 1.800 поединци и семејства, позитивно влијаејќи на нивните животи преку донации на храна, оброци и сесии за кулинарски тренинзи.

Дополнително, TGL се фокусира на промовирање на еколошката одржливост преку поттикнување на намалување на отпадот, зачувување на храната и одговорна потрошувачка. Преку комбинација на ангажман во заедницата, развој на вештини и можности за вработување, Tirana Green Living го трансформира начинот на кој заедниците се здружуваат за да создадат одржлива и инклузивна средина.

FUNKY CABINS

Funky Cabins – Glamping е хотел со 5 ѕвезди на отворено со еколошки дрвени кабинички во индијански стил со поглед од 360 степени дизајнирани со традиционални елементи, за истражување на прекрасната природа.

Основана е во 2021 година и комбинира традиционално кампување со удобност на хотелско сместување. Внатрешниот дизајн на секоја кабина отелотворува минималистички и традиционални елементи. Употребата на традиционална столарија, ниски маси и осветлување од свеќи создаваат многу пријатна и топла атмосфера. Кабините наликуваат на индијански шатори и се целосно самоодржливи, работат преку сопствен систем за електрична енергија и еколошка бања и се опремени со Wi-Fi. Funky Cabins е еколошки хотел за туристички услуги, дизајниран да ги опслужува најдлабоките и најоддалечените области на земјата. Социјалното претпријатие преку вработување придонесува за ревитализација на руралните средини и интеграција на заедницата. Локалната заедница има корист не само од вработување, туку и од дополнителни услуги. По поставувањето на Кабините во езерото Чекрези, има развој на инфраструктурата, а некои локалитети во околината пристапија и се приклучија на иницијативата. На земјиштето и во хотелските услуги на кабините сега се вработени повеќе од 4 семејства, а тука спаѓаат и жени и мажи од овие семејства.

5

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

2.2. Србија

Како што земјата преминува од државна во пазарна економија, се зголемува интересот, особено кај младите, за претпријатијата кои покрај профитот, даваат приоритет и на општествените придобивки. По 10 години иницијативи српската влада го препозна потенцијалот на овој сектор, а Законот за социјално претприемништво конечно беше усвоен во 2022 година. Предизвиците поврзани со финансирањето и јавната свест опстојуваат. Мрежите како СЕНС и Коалицијата за развој на социјалната економија играат клучна улога во зајакнувањето на екосистемот за социјално претприемништво. Иако сè уште се развива, правниот пејзаж нуди структури како „социјални задруги“ дизајнирани да им користат на претпријатијата со социјална мисија. Со оглед на процесот на пристапување во ЕУ, стремежот на земјата да се усогласи со европските стандарди дополнително ја поттикнува еволуцијата и стандардизацијата на практиките на социјалното претприемништво.

Студиските посети на српските социјални претпријатија открија иновативни модели за општествени подобрувања, ќе ги истакнеме „Наша Куќа“, која им помага на младите со пречки во развој, „Lice Ulice“, списание што обезбедува приходи за луѓето кои се бездомници и „Кафе 16“ кое обезбедува социјална вклученост преку вработување. Ова истражување ја нагласи посветеноста на Србија за проширување на социјалното претприемништво, покажувајќи ја нејзината улога во поттикнувањето на инклузивноста и поддршката за маргинализираните заедници.

LICE ULICE

Lice Ulice, основано во 2010 година во Србија, е социјално претпријатие кое ги поддржува маргинализираните групи преку својата иницијатива за улична продажба на весници. Претпријатието им овозможува на сиромашни и бездомни луѓе да го продаваат списанието Lice Ulice, поттикнувајќи економска независност и зајакнување. Од своето основање, списанието еволуираше во значајна активистичка медиумска платформа, сега со над 100 продавачи и помагање на повеќе од 350 поединци. Надвор од Србија, Lice Ulice го прошири своето влијание со соработка со редакции ширум Балканот и лансирање дополнителни проекти како фестивалот Врева и активистичка модна линија. Овој раст го зголеми неговиот тираж и го засили неговиот глас во заедницата на уличните весници на глобално ниво. Мисијата на Lice Ulice во голема мера зависи од граѓанската и корпоративната поддршка, апелирајќи до донации и вклучување. Нивната цел е подобро општество, осигурувајќи дека оние кои се на маргините ќе добијат постојана поддршка и приходи.

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

NASA KUCA

Наша Куќа, основана во 2007 година од родители на деца со попреченост, се стреми да ги трансформира општествените ставови и да ги подобри животите на оние со пречки во развој. Претпријатието ја подобрува економската независност и интеграцијата во заедницата, обезбедувајќи квалитетно домување и можности за вработување. Заштити ја ги човековите права и еднаквоста, таа работи како центар за застапување и поддршка паралелно водејќи и дневен престој за лицата со пречки во развојот. Клучниот потфат на Наша Куќа е изработка на уникатна хартија од рециклирани пакувања цигари, користејќи традиционална јапонска техника во партнерство со јапонски организации. Оваа еколошка иницијатива создава квалитетни хартиени производи ценети од уметниците и различните пазари. Ги вработува оние кои имаат потешкотии да најдат работа, зајакнувајќи ја посветеноста на Наша Куќа на еколошката одржливост и социјалната вклученост.

7

CAFE BAR 16

Кафе бар 16 во Белград е социјално претпријатие иницирано од Центарот за Младинска Интеграција во 2017 година, со цел да ги поддржи децата кои некогаш биле вклучени во улично живеење или работење. Откако ќе наполнат 15 години, овие деца повеќе не можат да пристапат до услугите на прифатилиштето, принудувајќи ги да се потпрат на теренскиот тим на прифатилиштето за поддршка. Тие често имаат потреба од помош, особено за продолжување на образованието, што го попречува нивниот влез на пазарот на труд. Центарот за Младинска Интеграција го основа ова претпријатие за да одговори на овие предизвици. Примарната цел на социјалното претпријатие е да им помогне на младите од 16 до 19 години кои го напуштиле училиштето и се невработени. Кафе бар 16 на овие млади им нуди обука како келнери или шанкери, ја промовира нивната социјална вклученост и обезбедува можности за надворешно вработување. Понатаму, кафулето промовира вмрежување со партнери како други социјални претпријатија, невладини организации, донатори и бизниси. Младите работници во кафулето делуваат како инспиративни фигури за сегашните деца од прифатилиштето, нагласувајќи ја континуираната поддршка од Центарот и по напуштањето на прифатилиштето.

2.3. Хрватска

Во Република Хрватска, социјалното претприемништво, вкоренето во југословенските кооперативни традиции, останува недоволно признаено од креаторите на политиките,

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

организациите за поддршка, медиумите и јавноста. Иницирани од проактивните граѓански организации во раните 2000-ти, социјалните претпријатија се појавија во рамките на овие организации или како посебни ентитети во сопственост на непрофитните организации. Со текот на времето, тие еволуираа во други правни субјекти како што се трговски друштва, задруги, фондации и институции и се проширија низ сите економски сектори. И покрај намерата на Стратегијата за развој на социјалното претприемништво 2015-2020 да се соберат податоци за овие претпријатија, многу од нејзините мерки останаа неимплементирани. Проценките сугерираат дека има меѓу 70 и 500 потенцијални социјални претприемачки организации. На Хрватска и недостасува специфично законодавство за социјално претприемништво, но нејзиниот правен систем го поддржува неговиот развој преку различни правни форми.

Во третата студиска посета на Хрватска беа посетени шест социјални претпријатија, од кои 5 лоцирани во Чаковец, а едно лоцирано во Копривница.

ЦЕНТАР ЗА ДОМАШНА НЕГА НА МЕЃУМУРСКАТА ЖУПАНИЈА

Центарот за домашна нега на Меѓумурската жупанија е непрофитна институција за социјална заштита основана во 2013 година во Чаковец, со заедничка иницијатива на приватниот (Association ACT Group) и јавниот сектор (жупанијата Меѓумурје) за да ги обезбеди следните услуги: организирање оброци, обавување на домашни работи, одржување лична хигиена и задоволување на други секојдневни потреби на старите и изнемоштените лица.

АКТ КОНТО Д.О.О.

ACT Konto d.o.o., основано во 2009 година во Чаковец, е социјално претпријатие специјализирано за обезбедување на професионални и висококвалитетни книговодствени и сметководствени услуги, едукација и консултации за финансиско работење за непрофитни и профитни организации во Хрватска. Претпријатието обезбедува и вработување на 3 лица со попреченост, сите од женски пол. Сопствениците на компанијата се менаџери и работници во исто време. Добивката што ја остварува не им се исплаќа на сопствениците, туку целосно се реинвестира во развојот на организацијата и во образованието и вработувањето на лицата со попреченост.

АКТ ПРИНТЛАБ Д.О.О.

ACT Printlab d.o.o. е непрофитно социјално претпријатие од Чаковец основано од ACT Group во 2007 година. Станува збор за студио за графички и веб дизајн, кое на партнерите (граѓански организации, социјални претпријатија...) им нуди

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

професионални, висококвалитетни, иновативни производи и услуги кои ги следат/одговараат на потребите на партнерите (и заедницата).

ЛУМБАГО

Основан во 2022 година, салонот за масажа Лумбаго од Чаковец нуди класична и медицинска масажа, релакс масажа, масажа на стапала, масажа на стапала и потколеници и масажа со мед. Услугите за масажа ги вршат две слепи лица кои работат во салонот и се под надзор на ментор. Салонот работи според принципите на социјално претприемништво под покровителство на Здружението на слепи од компанијата Меѓумурје како дел од проектот „Развој на социјално претприемништво за слепи лица“, кофинансиран од Европскиот социјален фонд.

КОПРИВИТА Д.О.О.

Основано во 2021 година во Копривница, социјалното претпријатие КоприВИТА има за цел да вработува лица со попреченост и членови на други маргинализирани социјални групи. Се произведува храна и други производи со додавање на коприва. Компанијата е формирана како резултат на неколку проекти кои следеа еден по друг, а кои беа финансирани од различни фондови на ЕУ. Првиот проект имаше за цел да ги подготви членовите на маргинализираните групи за работа, да ги едуцира, да ги зајакне нивните капацитети и да ги доближи до пазарот на трудот. Во следните проекти беше завршено формирањето на социјално претпријатие, и беа создадени услови за работа и влез на пазарот.

СОЦИЈАЛНА ЗАДРУГА HUMAN NOVA

Социјалната задруга Хумана Нова е социјално претпријатие за работна интеграција од Чаковец, основано во 2011 година, кое работи во 3 области: екологија, социјала и економија. Ова WISE вработува лица со попреченост и други социјално исклучени лица кои секојдневно создаваат нови вредности од фрлените текстилни производи и произведуваат нови висококвалитетни и иновативни производи. Со вработување на маргинализирани групи (повеќе од 45 лица), собирање, повторна употреба и рециклирање на текстил, и локални соработки, тие активно придонесуваат за намалување на сиромаштијата, одржлив развој на локалната заедница и зачувување на природата.

9

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

2.4. Северна Македонија

Постоечкото законодавство во Република Северна Македонија не ги признава и регулира социјалните претпријатија и социјалното претприемништво бидејќи сè уште не постои заедничко разбирање за концептите. И двата концепта се појавија во дискурсот на третиот сектор и, генерално, постои концептуална конфузија кога тие се дискутираат јавно.

Во официјалните владини стратегии, концептот за социјално претпријатие првпат беше воведен во поопсежните стратегии за соработка со граѓанскиот сектор (2012-2017), како мерка за развој на поширок концепт: социјална економија.

Со цел подобрување на екосистемот за социјалните претпријатија, Министерството за труд и социјална политика во 2015 година ја објави првата нацрт-верзија на Законот за социјално претприемништво, со кој се очекува да се регулираат принципите, формите и активностите во областа на социјалното претприемништво, критериумите за основање и управување, како и механизмите за следење и евалуација.

Субјектите што го сочинуваат спектарот на социјалните претпријатија во земјата се разновидни. И покрај отсуството на конкретни правни форми за социјалните претпријатија, некои од постојните законски акти предвидуваат основање и работење на субјекти кои можат да се препознаат како социјални претпријатија, како што се граѓански организации и фондации, задруги, заштитни друштва, занаетчиски комори, земјоделските задруги, како и неформалниот сектор за собирање отпад кој има потенцијал да се трансформира преку социјално претприемништво.

Студиските посети на Северна Македонија го прикажаа потенцијалот на социјалните претпријатија, со посети на четири уникатни субјекти кои ги поттикнуваат социјалните иновации. Овие средби дадоа вредни сознанија за локалните стратегии за одржлив развој и социјално зајакнување.

ЛИЦЕ В ЛИЦЕ

„Лице в Лице“ е улично списание за одржлив развој, кое во Македонија излегува од септември 2012 година и го промовира моделот на социјално претприемништво.

Продавачи на списанието се претставници од најранливите групи во општеството, кои се обучуваат за продажба од страна на тим на платформата „Лице в лице“.

Половина од сумата од продажбата на списанието оди кај продавачот, а половина оди за печатење и активности кои го подобруваат животот на маргинализираните групи.

SIEC

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

SIEC е социјално претпријатие кое инспирира креативност, мотивација и социјални иновации во локалните заедници и ги зајакнува капацитетите на граѓаните со можности за самовработување. Преку производство и продажба на облека и додатоци од рециклирани суровини, претпријатието создава можности за вработување на млади луѓе, жени и маргинализирани групи (ромско население и други на кои им е потребна поддршка). Социјалната мисија е поврзана со создавање можности за вработување за ранливите категории граѓани. SIEC рециклираните модни производи/детали се креирани од нивниот тим, заедно со членовите од овие категории кои се занимаваат со шиене производи и во исто време генерираат сопствен приход.

11

КРИК

Центарот за младински активизам КРИК е невладина и непрофитна организација основана од млади луѓе, предводена од млади луѓе и работи за и со млади луѓе. Преводот на зборот КРИК е „негодување“ и инспирацијата за него произлезе од визијата на оваа организација, која треба да биде гласот на младите што ќе се слушне и ќе направи промени и ќе допринесе во општеството. КРИК се стреми да поттикне поголемо младинско учество, младински активизам, да ги поттикне младите да бидат повеќе вклучени во процесот на креирање политики на локално и национално ниво. Целна група со која работи КРИК се сите луѓе (но главно млади) кои сакаат да придонесат и да направат промени во областа на екологијата, критичкото размислување и комуникативните вештини, како и да работат за доброто на социјално исклучените групи. Покрај другите активности, организацијата функционира и како социјално претпријатие за изработка на накит од млади лица со попреченост.

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА

Центарот за социјални претпријатија е дизајниран да функционира како инкубатор за давање поддршка на постоечките и новите социјални претпријатија и граѓански организации кои имаат стопанска дејност. Изнајмувањето на просториите за обука во Центарот во моментот е бесплатно за социјалните претпријатија и граѓанските организации.

2.5. Словенија

Субјектите од социјалната економија, како што се колективите, отсекогаш биле активни, а со усвојувањето на Законот за социјално претприемништво во 2011 година, се воведени статусот и регистарот на социјални претпријатија (СП). Со него управува Министерството за економски развој и технологија од 2015 година. Секторот за социјална економија во Словенија е разновиден и вклучува социјални претпријатија,

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

задруги, невладини организации, компании за лица со посебни потреби и центри за вработување. Најмногубројни се социјалните претпријатија, од кои има околу 250, потоа следуваат околу 150 центри за вработување. Сè на сè, тие вработуваат околу 5% од работната сила и имаат значително економско присуство во земјата.

Студиската посета во Словенија беше насочена кон различните форми на социјални претпријатија присутни во државата. За време на студиската посета, проектните партнери и учесниците посетија Социјално претпријатие за интеграција преку работа (WISE), компанија за лица со попречености, компанија со програма за социјална вклученост, старт-ап и социјално претпријатие кое работи директно со услуга на (customer-facing WISE).

12

ДОБРОВИТА

Добровита е компанија која целосно ги следи принципите и целите на социјалното претприемништво. Компанијата е основана во 1994 година за да им помогне на лицата со инвалидски статус при рехабилитација и вработување. Основачка организација е [ŠENT - the Slovenian Association for Mental Health](#), кое со основањето на Добровита и го довери на компанијата исполнувањето на основната мисија.

Добровита е голема компанија во областа на вработување на лица со ментална болест, бидејќи вработува повеќе од 180 лица со различни професионални квалификации и лица кои тешко се вработуваат. Тие работат на отворен пазар под нормални пазарни услови и успешно соработуваат со реномирани словенечки компании и организации долги години.

Мисијата на претпријатието е отворање на нови работни места (вработување) и креирање на програми за работна рехабилитација за лица со потешкотии при вработување или лица со статус на лице со инвалидитет.

Визијата на претпријатието е да стане најдобар давател на квалитетни услуги за уредување зелени површини, чистење и одржување на деловни згради, обезбедување геодетски услуги и монтажа на полупроизводи.

KOVACNICA

Ковачница е бизнис инкубатор и заедница формирана во 2015 година која е финансирана од општината и од ЕУ фондовите. На (младите) претприемачи од

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

пошироката област на Горење им нуди поддршка за брз, ефикасен и достапен влез во претприемништвото. Тие нудат разновиден сет на услуги како што се: изнајмување на (ко)работен простор, поддршка за развој на бизнисот од врвни бизнис ментори, поддршка при регистрирање компании или посети на една од многуте работилници за обука.

Со оглед на тоа што Ковачница е проактивна во добивањето на ЕУ фондовите, програмите и активностите се главно бесплатни, а сите се добредојдени, бидејќи една од нивните цели е да ја подигнат свеста за важноста и улогата на претприемништвото за човечкиот и социјалниот развој. Покрај тоа, компанијата има за цел да основа WISE во регионот Горење.

ŠENT – SOCIAL INCLUSION – DAY CENTER

Дневниот центар за социјална инклузија SENT е социјална програма насочена кон поддршка и одржување на работните способности на лицата со посебни потреби. Програмата ја надополнува организираната грижа за социјалната заштита за елиминирање на психолошките и социјалните тешкотии на лицата со посебни потреби, им помага да ја подигнат и одржат мотивацијата и самодовербата и ги учи на начини како да се интегрираат во општеството.

Работни активности понудени од Програмата за социјална инклузија:

- Едноставни работи: лепење, склопување, пакување, сортирање.
- Производство на керамички и ткаени производи, честитки, пакувања за подароци и производи од дрво.
- Чистење на простории и околината.
- Сезонска работа во земјоделството.
- Домашна работа.
- Подостапна административна и курирска работа.
- Помош за промоција и продажба на штандот.

Социјални содржини во Програмата за социјална вклученост:

- Креирање на индивидуален план и индивидуално и групно советување.
- Можност за обука за социјални вештини, комуникација и самоувереност.
- Можност за посетување на различни курсеви (компјутерски науки, странски јазици и сл.).
- Грижа за здрава исхрана и лична хигиена.

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

- Можност за учество на музичка, уметничка или литературна работилница, спортски активности, прошетки, патувања, одмори.

Програмата работи континуирано 17 години.

ВТОРА ВИОЛИНА

Втора Виолина, лоциран во стариот градски центар на Љубљана, е исклучителен мал ресторан во стил на гостилна, кој вработува неколку лица со посебни потреби. Основан во 2012 година, тој служи традиционални словенечки јадења. Повремено, тој е домаќин на креативни работилници за деца и други настани.

Отворањето на локалот им овозможува на вработените со интелектуална попреченост активно да се интегрираат во општествениот живот и во светот на работата. Исто така, им овозможува да вршат практична работа прилагодена на нивните способности, да ги зачуваат и прошират новите професионални знаења и вештини, да стекнуваат нови социјални и професионални навики, да ги реализираат сопствените идеи и креативност, да имаат чувство на корисност и само-афирмација. Со имплементацијата на новата програма се реализираа многу аспекти на општествените процеси и текови, вклучително и можноста за социјално вклучување на лицата со попреченост во локалната заедница, проширени можности за вработување на потешките за вработување групи (кои се обучени да извршуваат одредена работа), и една од основните задачи - подигање на свеста во општеството за важноста од прифаќање на разликите.

3. Заклучоци

Серијата студиски посети спроведени во рамките на Работниот пакет 3 на проектот WISes4Youth ја разјаснија трансформативната улога на социјалното претприемништво во справувањето со предизвиците специфични за регионот. Остварени се посети во 5 земји партнери од Западен Балкан: Албанија, Србија, Хрватска, Северна Македонија и Словенија. Во Хрватска, ентитетите како Центарот за домашна нега на жупанијата Меѓумурје, АСТ Конто и Хумана Нова демонстрираат сеопфатен пристап кон социјалното претприемништво, интегрирајќи ја грижата за стари лица, финансиските услуги и одржливоста на животната средина. Наспроти тоа, Северна Македонија и Србија даваат пример за тоа како социјалните претпријатија можат да негуваат достоинство и самодоволност меѓу маргинализираните популации, како што се гледа со „Лице в Лице“ и „Cafe 16“. Понатаму, кафулето „Te Xhoni“ во

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Албанија ги прикажува можностите за вработување на лица со Даунов синдром, потврдувајќи ја посветеноста на секторот за инклузивност. Пејзажот за социјално претприемништво во Словенија прикажува извонредни иницијативи како Добровита и Ковачница, кои беа клучни во обезбедувањето вработување и поддршка за лицата со попреченост и поттикнување на младото претприемништво, соодветно. Долгогодишните напори за социјално вклучување на организации како што е ШЕНТ и можностите за вработување создадени од Втора Виолина за лица со посебни потреби дополнително ја зајакнуваат посветеноста на Словенија за социјално инклузивна економија. Овие претпријатија не само што се прилагодуваат на пазарните услови, туку и значително придонесуваат за социјалната и економската интеграција на маргинализираните групи, истакнувајќи го влијанието и потенцијалот на социјалното претприемништво во Словенија.

15

И покрај овие иницијативи, социјалните претпријатија во Југоисточна Европа се соочуваат со огромни правни и финансиски пречки – во Хрватска отсуството на приспособено законодавство за социјално претприемништво резултира со неизвесна оперативна клима. Северна Македонија се соочува со слични законодавни недостатоци, што го попречува воспоставувањето на погодна рамка за поддршка за социјалните претприемачи. Иако Србија, Словенија и Албанија напредуваат во политиката, преовладуваат пречките поврзани со пристапноста кон финансирањето и јавната свест. Овие правни и финансиски ограничувања бараат иновативни решенија за социјалните претпријатија за одржување на финансиската одржливост додека ги исполнуваат општествените цели. Ваквите структурни пречки ја нагласуваат итната потреба за постојани иновации во политиката и инвестиции за зајакнување на социјалната економија во регионот.

Српските студии на случај „Cafe 16“ и „Lice Ulice“ ја нагласуваат иновативноста и досетливоста на секторот во промовирањето на социјалната вклученост и зајакнување, и покрај ограничените фискални ресурси и несоодветната правна структура. Во меѓувреме, законодавните празнини во Северна Македонија претставуваат значителни предизвици за потенцијалот за раст и влијание на социјалните претпријатија. Сепак, посетите ја истакнаа неопходноста од правно признавање и насочена владина поддршка за отклучување на целосниот потенцијал на социјалното претприемништво во регионот. Понатаму, примерите на прикажаните претпријатија, исто така, укажуваат на важноста на достапноста на ЕУ и другите фондови во започнувањето на овие иницијативи, чии придобивки и иновации, особено на почетокот, често не се препознаваат во локалната заедница и на национално ниво.

Co-funded by
the European Union

Проект: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Дополнително, важно е да се следи *Triple Bottom Line framework*² кога се зборува за социјалните претпријатија, со акцент дека профитната компонента, односно успешен бизнис модел, е исто толку важна како и луѓето и околината затоа што социјалните претпријатија, особено во средини кои не се стимулирачки, тешко можат да преживеат или да се развијат без реален пазарен приход. Посетените претпријатија покажаа дека, всушност, услугите и производите на социјалните претпријатија навистина покриваат широк опсег на области и активности, што докажува дека може да се покрие широк опсег на услуги/производи, но многу е важно да се разбере и препознае како тие успешно управуваат со активностите и дали имаат одржлив бизнис модел.

Конечно, некои примери покажаа колку е важна и клучна улогата на доброто раководство и тимот.

² Тројната крајна линија (Triple Bottom Line framework) е сметководствена рамка која вклучува три димензии на перформансите: социјална, еколошка и финансиска.

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1

D3.2 – Praktika të Mira të Ekonomisë Sociale në Ballkanin Perëndimor

Milena Susic, IDC

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Tabela e Përmbajtjes

1. Hyrje	3
2. Praktika të Mira të Ekonomisë Sociale	3
2.1. Shqipëri.....	3
2.2. Serbi	6
2.3. Kroaci.....	8
2.4. Maqedonia e Veriut.....	10
2.5. Slloveni	12
3. Përfundimet	14

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1. Hyrje

Objektivi i përgjithshëm i projektit WISes4Youth është të zhvillojë aktivitete trajnimi dhe lëvizshmërie me qëllim zhvillimin e aftësive sipërmarrëse të sipërmarrësve të rinj (të mundshëm) social në Ballkanin Perëndimor. Vizitat studimore janë një nga aktivitetet kryesore të projektit që synojnë veçanërisht promovimin e sipërmarrjes sociale midis të rinjve në Ballkanin Perëndimor. Nëpërmjet trajnimeve dhe aktiviteteve të lëvizshmërisë, u zhvilluan shkëmbime midis të rinjve, partnerëve të ndryshëm të projektit dhe sipërmarrësve social që operojnë sipërmarrje sociale të suksesshme të cilat kanë në fokus Integrimin në Punë (WISE- Work Integration Social Enterprise).

Si pjesë e projektit, një grup sipërmarrësish të rinj (potencialë në të ardhmen) social vizituan një numër sipërmarrjesh (sipas këtij rendi) në Shqipëri, Serbi, Kroaci, Maqedoni e Veriut dhe Slloveni. Sipërmarrjet u përzgjedhën nga partnerët e projektit me synimin për të prezantuar shembuj të modeleve të suksesshme të biznesit social, larmishmërinë e tyre dhe për të promovuar impaktin social që kanë këto biznese.

Ky publikim paraqet një përmbledhje të praktikave të mira të ekonomisë sociale në Ballkanin Perëndimor. Ai përmban një përshkrim të shkurtër të kontekstit të ekonomisë sociale të secilit vend të vizituar si dhe të sipërmarrjeve të vizituara në kuadër të projektit, si një portofol i praktikave më të mira të cilat përputhen dhe plotësojnë modulet e trajnimit dhe trajnimet e zhvilluara në secilin shtet partner të projektit.

2. Praktika të Mira të Ekonomisë Sociale

2.1. Shqipëri

Format e para të sipërmarrjes sociale në Shqipëri kanë filluar aktivitetin e tyre para viteve 2000 si pjesë e aktiviteteve të projekteve dhe programeve jofitimprurëse të mbështetura nga donatorë të huaj. Në aspektin ligjor, sipërmarrjet sociale filluan të rregullohen dhe të njihen ligjërisht në vitin 2016 me miratimin e ligjit Nr.65/2016 “Për Ndërmarrjet Sociale në Republikën e Shqipërisë”, i cili filloi të zbatohet në mënyrë aktive në vitin 2019. Ky ligj, ndërkohë që ofron një kuadër ligjor, kufizon statusin "ndërmarrje sociale" vetëm për organizatat jofitimprurëse, duke përjashtuar subjektet fitimprurëse dhe kooperativat nga përfitimet dhe fondet që ofrohen nga shteti në mbështetje të ndërmarrjeve sociale. Deri në prill 2022, nga 13 aplikime për statusin e ndërmarrjes sociale, vetëm 9 prej tyre kanë

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

përfitur statusin. Dy programe financimi janë ofruar nga qeveria për mbështetjen e ndërmarrjeve sociale, fondi i parë me një shumë prej 249,760,000 lekësh për periudhën 2019-2021, por asnjë aplikim nga kjo periudhë nuk u miratua për financim. Në vitin 2023, u miratua një fond i ri prej 240,000,000 lekësh për periudhën 2023-2025, me fokus mbështetjen e integritit dhe punësimit të individëve nga grupet e pafavorizuara. Aktualisht, skema e financimit është duke u zbatuar. Sipërmarrjet sociale në Shqipëri hasin sfida, veçanërisht në aksesin e fondeve, rekrutimin e punonjësve dhe ndërgjegjësimin e ulët të investitorëve, pavarësisht potencialit për zhvillim me mbështetjen dhe mentorimin e duhur.¹ Në vizitën e parë studimore në Shqipëri, u vizituan tre sipërmarrje sociale, të pozicionuara në Tiranë. Të tre sipërmarrjet sociale të përzgjedhura operonin në fusha të ndryshme, duke mundësuar që pjesëmarrësit të shihnin aspekte të ndryshme të ekosistemit shqiptar të sipërmarrjes sociale. Gjithashtu, këto sipërmarrje konsiderohen si disa nga shembujt/praktikat më të mira të sipërmarrjeve sociale në Shqipëri.

4

“TE XHONI” CAFE (QENDRA JONATHAN)

"Te Xhoni" Cafe është një sipërmarrje sociale e krijuar nga Qendra Jonathan, një OJQ e themeluar në vitin 2011 me mision mbështetjen e fëmijëve me Sindromën Down (DS) për të patur një jetë të pavarur dhe për t'i integruar ata në shoqërinë shqiptare me të drejta të plota, nëpërmjet terapive të specializuara.

"Te Xhoni" Cafe është hapur në ditën globale të Sindromës Down, më 21 mars 2017. Ai shërben si një vend ku të rinjtë me Sindromën Down mund të ndjekin kurse për përfitim e aftësive dhe si një mjedis ku prindërit e fëmijëve mund të kalojnë kohë me njëri-tjetrin ndërsa fëmijët e tyre ndjekin seancat e terapisë. "Te Xhoni" Cafe ofron mundësi punësimi për personat me Sindromën Down. Aktualisht, sipërmarrja sociale ka tre punonjës, që punojnë me kohë të pjesshme dhe kohë të plotë, njëra prej të cilave është një vajzë e re me sindromën Down. Për më tepër, "Te Xhoni" Cafe kontribuon në rritjen e ndërgjegjësimin mbi potencialin e të rinjve me Sindromën Down për të qenë të pavarur dhe për t'u punësuar.

¹ Për më shumë informacion mbi Ekosistemin Shqiptar të Sipërmarrjes Sociale klikoni në linkun <https://www.partnersalbania.org/publication/characteristics-and-challenges-of-social-enterprises-in-albania-comparative-study/>
<https://www.partnersalbania.org/publication/the-status-of-social-enterprise/>

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

TIRANA GREEN LIFE (QENDRA PËR EDUKIM KULINAR - QEK)

Qendra për Edukim Kulinar (QEK) është një organizatë jofitimprurëse që vepron si një Qendër Revolucionare Edukuese Kulinare, e cila përveç qëllimeve të edukimit kulinar, përdor burime të tjera për t'u përfshirë gjithnjë e më shumë në sisteme të qëndrueshme ushqimore dhe të jetës së qëndrueshme. QEK ofron programe të arsimit dhe formimit profesional (AFP) bazuar në sistemet më të mira kulinare, si dhe në praktikën e profesionistëve, të cilët drejtojnë qendrën duke pasur një eksperiencë si kuzhinier dhe profesor në universitete, janë njëkohësisht edukator dhe advokues për temat e konsumimit dhe kulinarisë.

Tirana Green Living (TGL) është një projekt inovativ i sipërmarrjes sociale i iniciuar nga Qendra për Edukim Kulinar (QEK). Projekti synon të nxisë vlerat sociale, integrimin e komunitetit dhe të mbështesë ekonominë vendase duke ofruar produkte ushqimore me cilësi të lartë dhe të përballeshme për njerëzit në nevojë. Duke ngritur një dyqan në komunitet, TGL ka arritur të arrijë në mbi 1,800 individë dhe familje, duke ndikuar pozitivisht në jetën e tyre përmes dhurimit të ushqimeve, furnizimeve me vakte dhe seancave të trajnimit rreth kulinarisë.

Për më tepër, TGL fokusohet në promovimin e qëndrueshmërisë mjedisore duke nxitur reduktimin e mbetjeve, ruajtjen e ushqimit dhe konsumin me përgjegjshmëri. Nëpërmjet kombinimit të angazhimit të komunitetit, zhvillimit të aftësive dhe mundësive të punësimit, Tirana Green Living është duke transformuar mënyrën se si komunitetet bëhen së bashku për të krijuar një mjedis të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës.

FUNKY CABINS

Funky Cabins – Glamping është një hotel me 5 yje në natyrë me kabina ekologjike prej druri të stilit indian me dekor xhami dhe pamje 360 gradë të dizajnuara me elemente tradicionale, të cilat shpalosin natyrën e mrekullueshme.

Është themeluar në vitin 2021 dhe ndërthur kampingun tradicional me komoditetin e akomodimit në hotel. Dizajni i brendshëm i çdo kabine përfshin elemente minimaliste dhe tradicionale. Përdorimi i punimeve tradicionale prej druri, tavolinave të ulëta dhe ndriçimit me qirinj krijon një atmosferë shumë komode dhe të këndshme. Kabinat janë të ngjashme me tendat indiane dhe janë tërësisht të vetë qëndrueshme, duke funksionuar përmes sistemit të tyre të energjisë elektrike dhe tualetit ekologjik dhe janë të pajisura me Wi-Fi.

Funky Cabins është një hotel ekologjik që ofron shërbime turistike, i projektuar për të shërbyer në zonat më të thella dhe më të izoluara të vendit. Sipërmarrja sociale kontribuon në rigjallërimin e zonave rurale dhe integrimin e komunitetit nëpërmjet punësimit. Komuniteti lokal përfiton jo vetëm nga punësimi, por edhe nga shërbimet shtesë. Që nga ndërtimi i kabinave në liqenin e Cekrezit ka pasur zhvillim infrastrukturor, dhe disa biznese të zonës i

5

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

janë qasur dhe i janë bashkuar nismës. Më shumë se 4 familje janë të punësuara tashmë në punimin e tokës dhe hotelerisë së kabinave, përkatësisht gratë dhe burrat e këtyre familjeve.

2.2. Serbi

6

Ndërkohë që vendi është në tranzicion duke kaluar nga një ekonomi me në qendër shtetin në një ekonomi të drejtuar nga tregu, ka një interes në rritje për sipërmarrjet që kanë prioritet përfitimet sociale krahas fitimeve, veçanërisht tek të rinjtë. Pas 10 vitesh iniciativash advokuese, qeveria serbe njohu potencialin e këtij sektori dhe më në fund, në vitin 2022 u miratua ligji për sipërmarrjen sociale. Sfidat në lidhje me financimin dhe ndërgjegjësimin e publikut vazhdojnë. Rrjetet si SENS dhe Koalicioni për Zhvillimin e Ekonomisë Sociale luajnë rol kryesor në forcimin e ekosistemit të sipërmarrjes sociale. Megjithëse kuadri ligjor është në proces zhvillimi, ai ofron struktura si "kooperativat sociale" të krijuara me qëllim përfitimin e sipërmarrjeve që kanë një mision social. Duke pasur parasysh procesin e anëtarësimit në BE, aspirata e vendit për t'u përafëruar me standardet evropiane nxit më tej zhvillimin dhe standardizimin e praktikave të sipërmarrjes sociale.

Vizitat studimore në sipërmarrjet sociale serbe identifikuan modele inovative për zhvillimin social, duke theksuar "Naša Kuća", e cila ndihmon të rinjtë me vështirësi në zhvillim, "Lice Ulice", një revistë që ofron punësim për njerëzit e pastrehë dhe "Cafe 16" e cila synon integrimin social përmes punësimit. Ky studim nënvizoi përkushtimin e Serbisë për zgjerimin e sipërmarrjes sociale, duke demonstruar rolin e saj në nxitjen e përfshirjes dhe mbështetjes për komunitetet e marginalizuara.

LICE ULICE

Lice Ulice, e themeluar në vitin 2010 në Serbi, është një sipërmarrje sociale që mbështet grupet e marginalizuara nëpërmjet iniciativës së saj për shitjen e gazetave/revistave nga personat e pastrehë. Sipërmarrja u mundëson personave të pastrehë dhe të varfërve të shesin revistat e Lice Ulice, duke luajtur një rol të rëndësishëm në pavarësinë ekonomike dhe fuqizimin e tyre. Revista "Lice Ulice" është shndërruar në një platformë të rëndësishme mediatike aktiviste që nga themelimi i saj, dhe aktualisht ka mbi 100 shitës, duke i ardhur në ndihmë më shumë se 350 individëve. Përveç se në Serbi, Lice Ulice ka zgjeruar veprimtarinë e saj duke bashkëpunuar me redaksitë në të gjithë Ballkanin dhe duke prezantuar projekte të tjera si festivali Vreva dhe një linjë aktiviste për modën. Ky zgjerim ka rritur prezencën dhe ka përforcuar rolin e saj në komunitetin global të gazetave/revistave që shiten në rrugë. Misioni i Lice Ulice ka nevojë për bashkëpunimin dhe mbështetjen e qytetarëve dhe korporatave, duke theksuar nevojën për donacione dhe përfshirje. Objektivi

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

i Lice Ulice është për një shoqëri më të mirë, duke siguruar që personat që janë lënë në harresë të marrin vazhdimisht mbështetje dhe të ardhura të qëndrueshme.

NASA KUCA

Nasa Kuca, e themeluar në vitin 2007 nga prindër të fëmijëve me aftësi të kufizuara, përpiqet të shndërrojë qëndrimet e shoqërisë dhe të përmirësojë jetën e personave me vështirësi në zhvillim. Sipërmarrja përmirëson pavarësinë ekonomike dhe integrimin e komunitetit, duke ofruar strehim cilësor dhe mundësi punësimi. Duke mbështetur të drejtat e njeriut dhe barazinë, ajo vepron si një qendër mbrojtëse dhe mbështetëse ndërkohë që drejton një qendër kujdesi për personat me aftësi të kufizuara. Aktiviteti kryesor i Nasa Kuca është përpunimi i letrës nga riciklimi i paketave të cigareve, duke përdorur një teknikë tradicionale japoneze në bashkëpunim me organizatat japoneze. Kjo nismë miqësore me mjedisin krijon produkte cilësore prej letre të vlerësuara nga artistë dhe tregje të ndryshme. Ajo punëson personat që hasin vështirësi për të gjetur punë, duke përfunduar përkushtimin e Nasa Kuca ndaj qëndrueshmërisë mjedisore dhe përfshirjes sociale.

CAFE BAR 16

Cafe Bar 16 në Beograd është një sipërmarrje sociale e themeluar nga Qendra për Integrimin e të Rinjve në vitin 2017, me qëllim që të mbështesë fëmijët që janë të përfshirë në jetesën ose punën në rrugë. Kur mbushin moshën 15 vjeç, këta fëmijë nuk kanë më akses në shërbimet e strehimit, duke i detyruar ata të mbështeten te ekipi në terren i strehimit për ndihmë. Ata shpesh kanë nevojë për ndihmë, veçanërisht për vazhdimin e edukimit, gjë që pengon hyrjen e tyre në tregun e punës. Qendra për Integrimin e të Rinjve themeloi këtë sipërmarrje për të adresuar këto sfida. Qëllimi kryesor i sipërmarrjes sociale është të ndihmojë të rinjtë në moshën 16 deri në 19 vjeç, të cilët kanë braktisur shkollën dhe janë të papunë. Cafe Bar 16 u ofron këtyre të rinjve trajnime si kamerierë apo banakier, promovon integrimin e tyre sociale dhe ofron mundësi për punësim jashtë sipërmarrjes. Për më tepër, Cafe Bar 16 promovon rrjetëzimin me partnerë si sipërmarrje të tjera sociale, OJQ-të, donatorë dhe biznese. Punonjësit e rinj në kafe shërbejnë si frymëzim për fëmijët që janë aktualisht në streha, duke nënvizuar mbështetjen e vazhdueshme nga Qendra edhe pas daljes nga qendra e strehimit.

7

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

2.3. Kroaci

Në Republikën e Kroacisë, sipërmarrja sociale, e rrënjësuar në traditat e kooperativës jugosllave, vazhdon të mbetet e nënvlerësuar nga politikëbërësit, organizatat mbështetëse, media dhe publiku. Të iniciuara nga organizata proaktive të shoqërisë civile në fillim të viteve 2000, sipërmarrjet sociale u zhvilluan brenda këtyre organizatave, ose si subjekte të veçanta në pronësi të organizatave jofitimprurëse. Me kalimin e kohës, ato u zhvilluan në struktura të tjera ligjore si shoqëri tregtare, kooperativa, fondacione dhe institucione, të përhapura në të gjithë sektorët ekonomikë. Pavarësisht synimit të Strategjisë së Zhvillimit të Sipërmarrjes Sociale 2015-2020 për të mbledhur të dhëna për këto sipërmarrje, shumë nga masat e saj mbeten të pazbatuara. Vlerësimet tregojnë se ekzistojnë ndërmjet 70 dhe 500 organizata të mundshme të sipërmarrjes sociale. Kroacia nuk ka legjislacion specifik për sipërmarrjen sociale, por sistemi i saj ligjor e mbështet zhvillimin e sipërmarrjeve nëpërmjet formave të ndryshme ligjore.

Në vizitën e tretë studimore në Kroaci, u vizituan gjashtë sipërmarrje sociale, pesë prej tyre në Čakovec dhe një në Koprivnicë.

CENTAR ZA POMOC U KUĆI MEDIMURSKJE ZUPANIJE

Qendra e Kujdesit në Qarkun e Međimurje është një institucion jo-fitimprurës për mirëqenien sociale i themeluar në vitin 2013 në Čakovec, si një iniciativë e përbashkët midis sektorit të shoqërisë civile (ACT Group) dhe sektorit publik (Qarku Međimurje). Qëllimi i qendrës është ofrimi i shërbimeve shëndetësore, përgatitja e vakteve ushqimore, kryerja e punëve të shtëpisë, ruajtja e higjienës personale dhe plotësimi i nevojave të tjera të përditshme të të moshuarve dhe personave të sëmurë.

ACT KONTO D.O.O.

ACT Konto d.o.o., e themeluar në vitin 2009 në Čakovec, është një sipërmarrje sociale e specializuar në ofrimin e shërbimeve profesionale dhe cilësore të kontabilitetit, edukuese dhe konsulencë mbi operacionet financiare për organizatat jo-fitimprurëse dhe fitimprurëse në Kroaci. Gjithashtu, sipërmarrja ofron punësim për 3 gra me aftësi të kufizuara. Punonjësit e sipërmarrjes janë njëkohësisht dhe menaxherët apo pronarët e saj. Të ardhurat nga aktiviteti i sipërmarrjes ri investohet në zhvillimin e sipërmarrjes, në edukimin dhe punësimin e njerëzve me aftësi të kufizuara.

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

ACT PRINTLAB D.O.O.

ACT Printlab d.o.o. është një sipërmarrje sociale jofitimprurëse, e themeluar në Čakovec nga ACT Group në vitin 2007. Sipërmarrja është një studio grafike dhe web design, e cila u ofron partnerëve (organizata të shoqërisë civile, sipërmarrjeve sociale...) shërbime profesionale, me cilësi të lartë, produkte dhe shërbime inovative që ndjekin/përgjigjen nevojave të partnerëve (dhe komunitetit).

9

LUMBAGO

Lumbago është një sipërmarrje sociale e re, një sallon masazhi i themeluar në vitin 2022 në Čakovec, e cila ofron masazh klasik, kurativ dhe relaksues, masazh këmbësh, masazh të shputave dhe pulpave të këmbës dhe masazh me mjaltë. Shërbimet e masazhit ofrohen nga dy persona që kanë probleme me shikimin (të verbër), të punësuar në sipërmarrje nën mentorimin supervisorëve. Salloni operon sipas parimeve të sipërmarrjes sociale nën kujdesin e Shoqatës së të Verbërve të Qarkut të Međimurje-s si pjesë e projektit ' 'Zhvillimi i sipërmarrjes sociale për personat e verbër', bashkëfinancuar nga Fondi Social Evropian.

KOPRIVITA D.O.O.

E themeluar në vitin 2021 në Koprivnica, sipërmarrja sociale KopriVITA synon të punësojë persona me aftësi të kufizuara dhe anëtarë të grupeve të tjera sociale të marginalizuara. Sipërmarrja prodhon ushqime dhe produkte të tjera të cilat kanë si ingredientë kryesor bimën e hithrës. Sipërmarrja shtë krijuar si rezultat i disa projekteve, të financuara nga fonde të ndryshme të Bashkimit Evropian (BE). Projekti i parë synoi përgatitjen e anëtarëve të grupeve të marginalizuara për punësim, duke i edukuar dhe fuqizuar për ti sjellë më afër me tregun e punës. Në projektet e mëpasshme, u përfundua themelimi i sipërmarrjes sociale, dhe u krijuan kushtet për punësim dhe hyrjen në treg.

SOCIJALNA ZADRUGA HUMAN NOVA

E themeluar në vitin 2011 në Čakovec, Kooperativa Sociale Humana Nova është një sipërmarrje sociale me fokus integrimin në punë, e cila operon në 3 fusha kryesore: mjedisore, sociale dhe ekonomike. Kjo sipërmarrje sociale punëson persona me aftësi të kufizuara dhe persona të përjashtuar nga shoqëria të cilët në Humana Nova punojnë në mbledhjen e tekstileve, ripërdorimin dhe riciklimin e tyre duke krijuar produkte të reja inovative me cilësi të lartë. Duke punësuar grupe të marginalizuara (më shumë se 45 persona), duke mbledhur, ripërdorur dhe ricikluar tekstile dhe nëpërmjet bashkëpunime lokale, ata kontribuojnë në mënyrë aktive në uljen e varfërisë, zhvillimin e qëndrueshëm të komunitetit lokal dhe mbrojtjen e natyrës.

ACTGRUPA

PARTNERS ALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

2.4. Maqedonia e Veriut

Legjislacioni aktual në Republikën e Maqedonisë së Veriut nuk njih dhe nuk rregullon ndërmarrjet sociale dhe sipërmarrjen sociale pasi që ende nuk ka një kuptim të përbashkët të koncepteve. Të dy konceptet janë shfaqur në përshkrimin e sektorit të tretë, dhe në përgjithësi ka një konfuzion konceptual kur ato diskutohen publikisht.

Në strategjitë zyrtare të qeverisë, koncepti i sipërmarrjes sociale u prezantua fillimisht në strategjitë më të gjera të bashkëpunimit me sektorin civil (2012-2017), si një masë për zhvillimin e një koncepti më të gjerë: ekonominë sociale.

Me qëllim përmirësimit të ekosistemit për sipërmarrjet sociale, Ministria e Punës dhe Politikave Sociale në vitin 2015 publikoi draft versionin e parë të Ligjit për Sipërmarrjet Sociale, i cili pritet të rregullojë parimet, format dhe aktivitetet në fushën e sipërmarrjes sociale, kriteret për themelimin dhe menaxhimin, si dhe mekanizmat për monitorim dhe vlerësim.

Subjektet që përbëjnë ekosistemin e sipërmarrjeve sociale në vend janë të larmishme. Pavarësisht mungesës së formave specifike ligjore për sipërmarrjet sociale, disa nga aktet ligjore aktuale parashikojnë krijimin dhe funksionimin e subjekteve që mund të njihen si sipërmarrje sociale, si organizatat dhe fondacionet e shoqërisë civile, kooperativat, shoqëritë mbrojtëse, dhomat e zejtarisë, etj. kooperativat bujqësore, si dhe sektori informal i grumbullimit të mbetjeve që ka potencialin për t'u transformuar nëpërmjet sipërmarrjes sociale.

Vizitat studimore në Maqedoninë e Veriut shfaqën potencialin e sipërmarrjeve sociale, ku u zhvilluan vizita në katër subjekte të veçanta që nxisin inovacionin social. Këto takime ofruan njohuri të vlefshme për strategjitë lokale për zhvillim të qëndrueshëm dhe fuqizim social.

ЛИЦЕ В ЛИЦЕ

“Lice v Lice” është një revistë për zhvillim të qëndrueshëm e cila botohet në Maqedoni që në shtator të vitit 2012 dhe promovon modelin e sipërmarrjes sociale.

Personat që shesin këtë revistë janë përfaqësues nga grupet më vulnerabël të shoqërisë, të cilët trajnohen nga një ekip për të shitur revistën në platformën “Face to Face”, në rrugët e qyteteve kryesore të Maqedonisë së Veriut

Gjysma e shumës nga shitja e revistave shkon për personin që i shet, ndërsa gjysma tjetër shkon për printimin dhe organizimin e aktiviteteve që përmirësojnë jetën e grupeve të marginalizuara.

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

SIEC

SIEC është një sipërmarrje sociale që frymëzon kreativitetin, motivimin dhe inovacion social në komunitetet lokale dhe fuqizon qytetarët nëpërmjet mundësive të vetëpunësimit. Nëpërmjet prodhimit dhe shitjes së veshjeve dhe aksesoreve nga riciklimi i lëndëve të para, sipërmarrja krijon mundësi punësimi për të rinjtë, gratë dhe grupet e marginalizuara (komuniteti rom dhe personat e tjerë që kanë nevojë për mbështetje). Misioni social i sipërmarrjes lidhet me krijimin e mundësive të punësimit për qytetarët që janë pjesë e grupeve vulnerabël. Produktet/pjesët e ricikluara të modës krijohen nga ekipi i SIEC, së bashku me anëtarët e këtyre kategorive dhe që merren me qepjen e produkteve dhe njëkohësisht gjenerojnë të ardhurat e tyre.

11

KRIK

Qendra për Aktivizmin e të Rinjve, KRIK është një organizatë jo-qeveritare dhe jo-fitimprurëse e themeluar dhe e udhëhequr nga të rinjtë dhe punon me dhe për të rinjtë. Përkthimi i fjalës KRIK është “të flasësh” dhe frymëzimi ka buruar nga vizioni i kësaj organizatë, që do të jetë zëri i të rinjve që do të dëgjohet dhe do të ndryshojë dhe kontribuojë në shoqëri. KRIK përpiqet të inkurajojë një pjesëmarrje më të madhe të të rinjve, aktivizim rinor dhe të nxisë përfshirjen e tyre në procesin e hartimit të politikave në nivel lokal dhe kombëtar. Grupi i synuar me të cilin punon KRIK janë të gjithë njerëzit (por kryesisht të rinjtë) që duan të kontribuojnë dhe të sjellin ndryshime në fushën e ekologjisë, të menduarit kritik dhe aftësive komunikuese, si dhe të punojnë për mirëqenien e grupeve të përjashtuara nga shoqëria. Përveç aktiviteteve të tjera, organizata operon edhe si sipërmarrje sociale për prodhimin e bizhuterive nga të rinjtë me aftësi të kufizuara.

QENDRA PËR SIPËRMARRJET SOCIALE

Qendra për Sipërmarrjet Sociale është krijuar për të funksionuar si një inkubator për mbështetjen e sipërmarrjeve sociale të reja dhe ekzistuese, si dhe organizatave të shoqërisë civile që janë të përfshirë në ekonominë sociale. Aktualisht, ofrimi me qera i sallave të trajnimit në Qendër është pa pagesë për sipërmarrjet sociale dhe organizatat e shoqërisë civile.

ACTGRUPA

PARTNERSALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

2.5. Slloveni

Subjektet e ekonomisë sociale si korporatat kanë qenë gjithmonë aktive dhe me miratimin e Aktit për Sipërmarrjen Sociale në vitin 2011, u prezantua statusi dhe regjistri i sipërmarrjeve sociale (SS). Ajo menaxhohet nga Ministria për Zhvillimin Ekonomik dhe Teknologjisë që nga viti 2015. Sektori i ekonomisë sociale në Slloveni është i larmishëm dhe përfshin sipërmarrje sociale, kooperativa, OJQ, shoqëri për personat me aftësi të kufizuara dhe qendra punësimi. Pjesa më e madhe e subjekteve janë sipërmarrjet sociale, përkatësisht rreth 250, të ndjekura nga rreth 150 qendra punësimi. Në përgjithësi, këto subjekte punësojnë rreth 5% të fuqisë punëtore dhe kanë një rol të rëndësishëm ekonomik në vend.

Në Slloveni, vizitat u përqendruan në forma të ndryshme të sipërmarrjes sociale. Gjatë vizitave, pjesëmarrësit dhe partnerët e projektit vizituan një sipërmarrje sociale me në fokus integrimin në punë (Work Integration Social Enterprise -WISE), një shoqëri për personat me aftësi të kufizuara, një program për përfshirje sociale, një start-up dhe një WISE që punon me klientë.

DOBROVITA

Dobrovita është një kompani që ndjek plotësisht parimet dhe objektivat e sipërmarrjes sociale. Kompania është themeluar në vitin 1994 për të rehabilituar dhe punësuar personat me aftësi të kufizuara. Organizata themeluese e kësaj kompanie është [ŠENT - Shoqata Sllovene për Shëndetin Mendor](#), i cili me themelimin e Dobrovita i besoi kompanisë përbushjen e misionit të tij kryesor.

Dobrovita është një kompani e madhe në fushën e punësimit të personave që vuajnë nga sëmundje mendore, ku janë të punësuar më shumë se 180 persona me kualifikime të ndryshme profesionale dhe persona që hasin vështirësi për tu punësuar. Ata operojnë në tregun e hapur në kushte të zakonshme tregu dhe kanë pasur bashkëpunim të suksesshëm me kompani dhe organizata sllovene me reputacion për shumë vite radhazi.

Qëllimi i sipërmarrjes është të krijojë vende të reja pune dhe programe rehabilitimi në punë për personat që hasin vështirësi për tu punësuar ose personat me statusin e invalidit.

Vizioni i sipërmarrjes është të jetë ofruesi më i mirë i shërbimeve cilësore për rregullimin e zonave të gjelbra, pastrimin dhe mirëmbajtjen e godinave të zyrave, ofrimin e shërbimeve gjeodezike dhe montimin e produkteve gjysmë të gatshme.

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

KOVACNICA

Kovacnica është një inkubator biznesi dhe një komunitet i themeluar në vitin 2015, i cili financohet nga bashkia dhe fondet e BE-së. Ajo u ofron sipërmarrësve (të rinj) nga zonat më largëta të Gorenjska-s mbështetje për një hyrje të shpejtë, efikase dhe të përballeshme në botën e sipërmarrjes. Kovacnica ofron një sërë shërbimesh të ndryshme si: qira për hapësira të përbashkëta pune (bashkëpunimi), mbështetje për zhvillimin e biznesit nga mentorët më të mirë të biznesit, mbështetje në regjistrimin e bizneseve ose vizita në dhe pjesëmarrje në seminarët e shumta trajnuese.

Meqenëse Kovacnica është proaktive për përfitimin e fondeve të BE-së, programet dhe aktivitetet e tyre janë kryesisht falas, dhe të gjithë janë të mirëpritur, pasi një nga synimet e tyre është ndërgjegjësimi për rëndësinë dhe rolin e sipërmarrjes për zhvillimin social. Për më tepër, inkubatori synon të krijojë sipërmarrje sociale që kanë në fokus integrimin në punë (WISEs) në qarkun e Gorenjska-s.

ŠENT – SOCIAL INCLUSION – DAY CENTER

Qendra ditore për përfshirjen sociale e themeluar nga SENT është një program social që synon mbështetjen dhe asistencën për zhvillimin dhe ruajtjen e aftësive të punës për personat me aftësi të kufizuara. Programi plotëson kujdesin e organizuar për mirëqenien sociale për të eliminuar vështirësitë psikologjike dhe sociale të personave me aftësi të kufizuara. Ky program ndihmon personat me aftësi të kufizuara të rrisin dhe ruajnë motivimin dhe vetëbesimin, dhe u mëson mënyra për t'u integruar në shoqëri.

Aktivitetet e punës të ofruara nga Programi i Përfshirjes Sociale:

- Punë të thjeshta: ngjitje, montim, paketim, sistemim.
- Prodhimi i produkteve qeramike dhe të punuara me dorë, kartolina, paketime dhuratash dhe produkte prej druri.
- Pastrimi i ambienteve dhe mjediseve.
- Punë sezonale në bujqësi.
- Punë shtëpie.
- Punë të aksesueshme administrative dhe shpërndarje(korrier).
- Asistencë me promovimin dhe shitjet në stendë.

Përmbajtja Sociale e Programit të Përfshirjes Sociale:

- Krijimi i një plani individual dhe këshillimi individual dhe në grup.
- Mundësi trajnimi për aftësitë sociale, komunikimit dhe vetëbesimit.

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

- Mundësia e ndjekjes së kurseve të ndryshme (shkenca kompjuterike, gjuhë të huaja, etj.).
- Kujdesi për një dietë të shëndetshme dhe higjienë personale.
- Mundësia për të marrë pjesë në seminare lidhur me muzikën, artin ose letërsinë, aktivitete sportive, shëtitje, udhëtime, pushime.

Programi është zbatuar për 17 vjet radhazi.

DRUGA VIOLINA

Druga Violina, me vendndodhje në qendrën e vjetër të qytetit të Lubjanës, është një restorant i vogël shumë i bukur i stilit gostilna që punëson persona me aftësi të kufizuara. I themeluar në vitin 2012, ai shërben pjata tradicionale sllovene. Herë pas here, aty mbahen seminare kreative për fëmijë dhe evente të tjera.

Hapja e restorantit ka bërë të mundur që punonjësit me aftësi të kufizuara të integrohen në jetën sociale dhe në punë në mënyrë aktive. Gjithashtu u jep atyre mundësinë të kryejnë punë praktike që i përshtaten aftësive të tyre, të ruajnë dhe zgjerojnë njohuritë dhe aftësitë e reja profesionale, të mësojnë praktika të reja sociale dhe profesionale, të realizojnë idetë dhe krijimtarinë e tyre, të ndihen të realizuar dhe me kontribut për shoqërinë. Pas zbatimit të programit të ri, janë realizuar shumë aspekte të proceseve sociale, duke përfshirë mundësinë e përfshirjes sociale të personave me aftësi të kufizuara në komunitetin vendas, rritjen e mundësive të punësimit për grupet që hasin vështirësi për t'u punësuar (të cilët janë trajnuar për të kryer një punë specifike), dhe një nga detyrat themelore, ndërgjegjësimin e shoqërisë për rëndësinë e pranimit të të 'ndryshëm-ve'.

3. Përfundimet

Seria e vizitave studimore të kryera si pjesë e Paketës së Punës 3, në kuadër të projektit WISEs4Youth ka kontribuar në kuptimin e rolit transformues të sipërmarrjes sociale në adresimin e sfidave specifike në rajon. Vizitat u zhvilluan në 5 vende partnere të Ballkanit Perëndimor: Shqipëri, Serbi, Kroaci, Maqedoni e Veriut dhe Slloveni. Në Kroaci, subjekte si Qendra e Kujdesit në Qarkun Medimurje, ACT Konto dhe Humana Nova dëshmojnë një qasje gjithëpërfshirëse ndaj sipërmarrjes sociale, duke integruar kujdesin për të moshuarit, shërbimet financiare dhe qëndrueshmërinë mjedisore. Ndërsa, Maqedonia e Veriut dhe Serbia dëshmojnë se si sipërmarrjet sociale mund të kultivojnë dinjitet, vetëbesim dhe pavarësi financiare në mesin e grupeve të marginalizuara, siç shihet me "Lice v Lice" dhe "Cafe 16". Gjithashtu, "Te Xhoni" Cafe në Shqipëri prezanton mundësi punësimi për individët me sindromën Down, duke ripohuar angazhimin e sektorit për gjithëpërfshirje. Peizazhi i sipërmarrjes sociale në Slloveni paraqet nisma të jashtëzakonshme si Dobrovita

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

dhe Kovačnica, të cilat kanë qenë thelbësore në ofrimin e punësimit dhe mbështetjes për personat me aftësi të kufizuara dhe nxitjen e sipërmarrjes midis të rinjve. Përpjekjet e vazhdueshme për përfshirje sociale nga organizata të tilla si ŠENT dhe mundësitë e punësimit të krijuara nga Druga Violina për individët me nevoja të veçanta përforcojnë më tej angazhimin e Sllovenisë për një ekonomi sociale gjithëpërfshirëse. Këto sipërmarrje jo vetëm që përshtaten me kushtet e tregut, por gjithashtu kontribuojnë ndjeshëm në integrimin social dhe ekonomik të grupeve të marginalizuara, duke theksuar impaktin dhe potencialin e sipërmarrjeve sociale në Slloveni.

15

Pavarësisht këtyre nismave, sipërmarrjet sociale në Evropën Juglindore përballen me vështirësi ligjore dhe financiare, siç janë mungesa e legjislacionit të përshtatur për sipërmarrjen sociale në Kroaci, e cila rezulton në një klimë të pasigurt operationale. Maqedonia e Veriut përballen me vështirësi të ngjashme legjislative, duke penguar krijimin e një kuadri mbështetës të favorshëm për sipërmarrësit sociale. Pavarësisht se Serbia, Sllovenia dhe Shqipëria kanë zhvillime në politikat e tyre për sipërmarrjen sociale, vazhdojnë të mbizotërojnë sfida në lidhje me aksesin e financimit dhe ndërgjegjësimin e publikut për rolin e sipërmarrjeve sociale. Këto kufizime ligjore dhe financiare kërkojnë zgjidhje novatore për sipërmarrjet sociale për të ruajtur qëndrueshmërinë financiare duke përmbushur objektivat sociale. Këto pengesa strukturore nënvizojnë nevojën urgjente për risi të vazhdueshme politikash dhe investime për të fuqizuar ekonominë sociale të rajonit.

Vizitat studimore në Serbi në "Cafe 16" dhe "Lice Ulice" theksojnë rolin e sektorit në promovimin e përfshirjes sociale dhe fuqizimit, pavarësisht nga burimet e kufizuara fiskale dhe strukturës së papërshtatshme ligjore. Ndërkohë, hapësirat legjislative në Maqedoninë e Veriut paraqesin sfida të rëndësishme për zhvillimin dhe potencialin e impaktit të sipërmarrjeve sociale. Vizitat nënvizuan domosdoshmërinë për njohje ligjore dhe mbështetje të qëllimshme nga qeveria për sipërmarrjet sociale për të zhblokuar potencialin e plotë të sipërmarrjeve sociale në rajon. Për më tepër, shembujt e sipërmarrjeve të vizituara tregojnë gjithashtu rëndësinë e disponueshmërisë së fondeve të BE-së dhe fondeve të tjera për krijimin e këtyre nismave, përfitimet dhe risia e të cilave, veçanërisht në fillim, shpesh nuk njihen në komunitetin lokal dhe në nivel kombëtar.

Për më tepër, është e rëndësishme të respektohet "The Triple Bottom Line framework²" kur flasim për sipërmarrjet sociale, duke theksuar që komponenti i fitimit, d.m.th. një model i suksesshëm biznesi, është po aq i rëndësishëm sa njerëzit dhe mjedisi në sipërmarrjet sociale, veçanërisht në mjediset jo-stimuluese, ku është e vështirë të arrihet suksesi ose zhvillimi pa të ardhura reale nga tregu. Sipërmarrjet e vizituara treguan se, në fakt, shërbimet dhe produktet e sipërmarrjeve sociale përfshijnë një gamë të gjerë fushash dhe aktivitësh,

² Teoria e "The Triple Bottom Line" thekson përfshirjen në matjen e parametrave të suksesit të biznesit të tre dimensioneve të performancës: sociale, mjedisore dhe financiare.

Co-funded by
the European Union

Projekti: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

e cila dëshmon se mund të mbulojnë një gamë të gjerë shërbimesh/produktesh, por është shumë e rëndësishme të kuptohet se si sipërmarrjet sociale menaxhojnë me sukses aktivitetet dhe nëse kanë një model të qëndrueshëm biznesi.

Si përfundim, disa shembuj kanë treguar se sa i rëndësishëm dhe vendimtar është roli i menaxhimit të mirë dhe të punuarit në ekip.

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1

D3.2 – Kompendij primjera dobre prakse socijalne ekonomije Zapadnog-Balkana

Milena Sošić, IDC

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Kompendij primjera dobre prakse socijalne ekonomije	3
2.1. Albanija	3
2.2. Srbija	5
2.3. Hrvatska	7
2.4. Sjeverna Makedonija	9
2.5. Slovenija	10
3. Zaključci	12

2

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1. Uvod

Opći cilj projekta bio je promicati društveno poduzetništvo mladih u regiji Zapadnog Balkana kroz aktivnosti treninga usmjerenog na jačanje društveno-poduzetničkih vještina te kroz mobilnost, tj. studijske posjete. Kroz obje ključne aktivnosti poticala se razmjena iskustva između društvenih poduzetnika koji djeluju u uspješnim društvenim poduzećima za radnu integraciju (WISE-ovima), različitih projektnih partnera i mladih sudionika.

U sklopu projekta skupina mladih (potencijalnih budućih) društvenih poduzetnika posjetila je društvena poduzeća za radnu integraciju redom u Albaniji, Srbiji, Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji i Sloveniji. Poduzeća su odabrali sami projektni partneri s ciljem predstavljanja primjera uspješnih modela društvenog poslovanja, njihove raznolikosti i promicanja društvenog utjecaja tih poduzeća.

Ova publikacija predstavlja kompendij primjera dobre prakse društvene ekonomije – posjećenih poduzeća na Zapadnom Balkanu u sklopu ovog projekta. Publikacija sadrži kratki uvod u kontekst socijalne ekonomije u svakoj posjećenoj zemlji te predstavlja posjećena društvena poduzeća (za radnu integraciju) kao portfelj najboljih praksi koje nadopunjuju kurikulum izobrazbe, također razvijene u sklopu ovog projekta.

2. Kompendij primjera dobre prakse socijalne ekonomije

2.1. Albanija

U Albaniji su društvena poduzeća uglavnom nastala prije 2000-ih kroz neprofitne projekte koje su financirali strani donatori. Međutim, tek su 2016. godine dobila pravno priznanje donošenjem zakona br. 65/2016, koji je službeno stupio na snagu 2019. Ovaj zakon, iako daje okvir, veže status "društvenog poduzeća" samo za neprofitne organizacije, isključujući profitne subjekte i zadruge iz beneficija i državnih fondova usmjerenih na društvena poduzeća. Do travnja 2022. od 13 zahtjeva za status društvenog poduzeća odobreno je samo 9. Vlada je uspostavila dva programa financiranja za potporu društvenim poduzećima, u ukupnoj vrijednosti od 249.760.000 ALL za razdoblje 2019. – 2021., međutim nijedna prijava/zahtjev nije odobren za financiranje. Godine 2023. odobren je novi fond od 240.000.000 ALL za razdoblje 2023. – 2025., s fokusom na potporu integraciji i zapošljavanju osoba u nepovoljnom položaju. Shema financiranja trenutno se provodi. Ta se poduzeća suočavaju s izazovima, osobito u dostupnosti financiranja, zapošljavanju

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

zaposlenika i niskoj svijesti ulagača, unatoč potencijalu za rast uz odgovarajuću podršku i mentorstvo.¹

U prvom studijskom posjetu Albaniji, posjećena su tri društvena, socijalna poduzeća, sva smještena u Tirani. Tri odabrana poduzeća djeluju u različitim područjima, tako da su sudionici mogli imati priliku vidjeti različite aspekte ekosustava društvenog, socijalnog poduzetništva u Albaniji. Također, ova su poduzeća smatrana najboljim primjerima/praksom društvenih poduzeća u Albaniji.

4

TE XHONI CAFE (JONATHAN CENTAR)

" Te Xhoni " Café je društveno poduzeće koje je osnovao Jonathan Centre, nevladina organizacija osnovana 2011. s misijom da omogući djeci s Downovim sindromom (DS) neovisan život i integrira ih u albansko društvo s punim pravima putem specijaliziranih terapija.

Te Xhoni Café pokrenut je na Svjetski dan sindroma Down, 21. ožujka 2017. To je mjesto gdje su mladi s Down sindromom mogli pohađati tečajeve životnih vještina i okruženje u kojem njihovi roditelji mogu provoditi vrijeme jedni s drugima dok njihova djeca pohađaju terapije. Te Xhoni Café nudi i mogućnost zapošljavanja osobama s Downovim sindromom. Trenutačno zapošljava troje zaposlenih, na određeno i puno radno vrijeme, od kojih je jedna mlada žena s Downovim sindromom. Također, Café služi kao mjesto koje doprinosi podizanju svijesti o potencijalu mladih s Downovim sindromom u njihovom nastojanju da budu samostalni i zaposleni.

TIRANA GREEN LIVING (CENTAR ZA KULINARSKO OBRAZOVANJE - QEK)

Qendra per Edukim Kulinar (QEK) je neprofitna organizacija koja djeluje kao Revolucionarni kulinarski edukacijski centar koji osim ciljeva kulinarskog obrazovanja, koristi i druge resurse kako bi se sve više uključio u održive prehrambene sustave i održivi život. QEK pruža VET programe koji se temelje na najboljim kulinarskim sustavima i kvalitetnoj praksi profesionalaca, koji s iskustvom kuhara i sveučilišnih profesora upravljaju centrom te su ujedno edukatori potrošača i ambasadori.

Tirana Green Living (TGL) je inovativni projekt društvenog poduzetništva koji je pokrenuo Centar za kulinarsko obrazovanje (QEK). Projekt ima za cilj poticati društvene vrijednosti, integraciju u zajednicu i podržati lokalno gospodarstvo pružanjem visokokvalitetnih i pristupačnih prehrambenih proizvoda onima u potrebi. Uspostavom trgovine u zajednici, TGL je uspio doprijeti do preko 1800 pojedinaca i obitelji, pozitivno utječući na njihove živote putem donacija hrane, nabave obroka i kulinarskih treninga.

¹ Više informacija o ekosustavu socijalnog poduzetništva u Albaniji dostupno je na <https://www.partnersalbania.org/publication/characteristics-and-challenges-of-social-enterprises-in-albania-comparative-study/>
<https://www.partnersalbania.org/publication/the-status-of-social-enterprise/>

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Uz to, TGL se fokusira na promicanje okolišne održivosti potičući smanjenje otpada, očuvanje hrane i odgovornu potrošnju. Kroz kombinaciju angažmana zajednice, razvoja vještina i mogućnosti zapošljavanja, Tirana Green Living transformira način na koji se zajednice okupljaju kako bi stvorile održivo i uključivo okruženje.

FUNKY CABINS

Funky Cabins – Glamping je hotel na otvorenom s 5 zvjezdica s ekološkim drvenim kolibama u indijskom stilu koje nude pogled od 360 stupnjeva kroz staklene površine, dizajnirane su i ukrašene tradicionalnim elementima i omogućuju istraživanje prekrasne prirode.

Osnovan je 2021. godine i spaja tradicionalno kampiranje s udobnošću hotelskog smještaja. Unutarnji dizajn svake kabine utjelovljuje minimalističke i tradicionalne elemente. Korištenje tradicionalnih stolarskih praksi, niskih stolova i svjetla svijeća, stvaraju vrlo ugodnu i toplu atmosferu. Kabine nalikuju indijanskim šatorima i potpuno su samoodržive, rade preko vlastitog elektroenergetskog sustava i ekološke kupaonice te su opremljene Wi-Fi internetom.

Funky Cabins je ekološki hotel za turističke usluge, dizajniran da služi u najnedostupnijim i najudaljenijim područjima zemlje. Društveno poduzeće kroz zapošljavanje doprinosi revitalizaciji ruralnih područja i integraciji zajednice. Lokalna zajednica nema koristi samo od zapošljavanja nego i od komplementarnih usluga. Od postavljanja kabina na jezeru Čekrezi, došlo je do razvoja infrastrukture, a neki barovi u tom području pristupili su i pridružili se inicijativi. Više od 4 obitelji, uključujući i žene i muškarce, sada je zaposleno u zemljišnim i hotelskim uslugama koje pruža ovo poduzeće.

2.2. Srbija

Kako zemlja prelazi iz gospodarstva usredotočenog na državu na gospodarstvo pokretano tržištem, raste interes za poduzeća koja pored profita daju prednost društvenim koristima, osobito među mladima. Nakon 10 godina inicijativa zagovaranja, Vlada Srbije prepoznala je potencijal ovog sektora, a Zakon o socijalnom poduzetništvu konačno je usvojen 2022. godine. Izazovi vezani uz financiranje i svijest javnosti i dalje postoje. Mreže poput SENS-a i Koalicije za razvoj socijalne ekonomije igraju ključnu ulogu u jačanju ekosustava društvenog poduzetništva. Iako se još uvijek razvija, pravni okvir prepoznaje pravne oblike poput "društvenih zadruga" koji su osmišljeni za poduzeća s društvenom misijom. S obzirom na proces pristupanja EU-u, težnja zemlje da se uskladi s europskim standardima dodatno potiče evoluciju i standardizaciju praksi društvenog, socijalnog poduzetništva.

Studijske posjete srpskim društvenim, socijalnim poduzećima otkrile su inovativne modele koji doprinose razvoju društva. Istaknut ćemo organizaciju „Naša Kuća” koja pomaže

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

mladima s poteškoćama u razvoju, "Lice Ulice", časopis koji osigurava prihod za osobe koje su izgubile dom, i "Cafe 16" za zagovaranje socijalne uključenosti kroz zapošljavanje. Ova nastojanja ističu predanost Srbije širenju društvenog, socijalnog poduzetništva, inkluzivnosti i podrške marginaliziranim skupinama.

LICE ULICE

Lice Ulice, osnovano 2010. u Srbiji, socijalno je poduzeće koje podržava marginalizirane skupine kroz inicijativu uličnih novina. Poduzeće omogućuje ljudima koji su beskućnici i siromašni da prodaju časopis Lice Ulice, potičući ekonomsku neovisnost i osnaživanje. Časopis se od svog početka razvio u značajnu aktivističku medijsku platformu, sada ima više od 100 prodavača i pomaže više od 350 pojedinaca. Izvan Srbije, Lice Ulice je proširilo svoj utjecaj surađujući s redakcijama diljem Balkana i pokretanjem dodatnih projekata poput festivala Vreva i aktivističke modne linije. Ovaj rast je povećao nakladu časopisa i pojačao njegov glas u zajednici uličnih novina na globalnoj razini. Misija Lice Ulice uvelike ovisi o potpori građana i poduzeća, pozivanju na donacije i angažmanu. Njihov cilj je bolje društvo, osiguravajući pri tome da oni na rubu dobiju stalnu potporu i prihode.

NAŠA KUĆA

Naša Kuća, koju su 2007. godine osnovali roditelji djece s teškoćama u razvoju, nastoji promijeniti društvene stavove i poboljšati živote osoba s poteškoćama u razvoju. Poduzeće poboljšava ekonomsku samodostatnost i integraciju u zajednicu, pružajući kvalitetno stanovanje i prilike za zapošljavanje. Podržavajući ljudska prava i jednakost, djeluje kao centar za zagovaranje i podršku, a vodi i dnevni boravak za osobe s poteškoćama u razvoju. Ključni poduzetnički pothvat Naše Kuće je izrada jedinstvenog papira od recikliranih kutija cigareta, koristeći tradicionalnu japansku tehniku uz pomoć partnerstva s japanskim organizacijama. Ova ekološka inicijativa stvara kvalitetne proizvode od papira koje cijene umjetnici i različita tržišta. Zapošljava one s poteškoćama u pronalaženju posla, jačajući posvećenost Naše Kuće održivosti okoliša i društvenoj uključenosti.

KAFE BAR 16

Cafe Bar 16 u Beogradu je socijalno poduzeće koje je pokrenuo Centar za integraciju mladih 2017. godine, s ciljem podrške djeci koja su bila uključena u život ili rad na ulici. Nakon što navrše 15 godina, ova djeca više ne mogu pristupiti uslugama skloništa, zbog čega se moraju oslanjati na terenski tim skloništa za podršku. Često im je potrebna pomoć, posebice radi nastavka školovanja koje je prekinuto, a to im otežava ulazak na tržište rada. Centar za integraciju mladih osnovao je ovo poduzeće kako bi odgovorio na te izazove. Primarni cilj socijalnog poduzeća je pomoći mladima od 16 do 19 godina koji su prekinuli školovanje i

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

nezaposleni su. Cafe Bar 16 nudi tim mladima obuku za konobare ili barmene, promiče njihovu društvenu uključenost i pruža mogućnosti vanjskog zapošljavanja. Nadalje, kafić promiče umrežavanje s partnerima poput drugih društvenih poduzeća, nevladinih organizacija, donatora i tvrtki. Mladi djelatnici kafića inspiriraju sadašnju djecu skloništa, ističući kontinuiranu podršku Centra i nakon izlaska iz skloništa.

7

2.3. Hrvatska

U Republici Hrvatskoj društveno poduzetništvo, ukorijenjeno u jugoslavenskoj tradiciji zadrugarstva, i dalje je nedovoljno prepoznato od strane kreatora politika, potpornih organizacija, medija i javnosti. Pokrenuta od strane proaktivnih organizacija civilnog društva početkom 2000-ih, društvena poduzeća su se pojavila unutar tih organizacija ili kao zasebni entiteti u vlasništvu neprofitnih organizacija. S vremenom su se razvili i drugi pravni oblici kao što su trgovačka društva, zadruge, zaklade i ustanove, te se protežu kroz sve gospodarske sektore. Unatoč namjeri Strategije razvoja društvenog poduzetništva 2015.-2020. da prikupi podatke o tim poduzećima, ta i druge brojne mjere iz spomenute strategije ostale su neprovedene. Procjene pokazuju da postoji između 70 i 500 potencijalnih društveno poduzetničkih organizacija. Hrvatska nema specifično zakonodavstvo za društveno poduzetništvo, ali pravni sustav podržava njegov razvoj kroz različite pravne oblike.

U trećem studijskom posjetu Hrvatskoj posjećeno je šest društvenih poduzeća.

CENTAR ZA POMOĆ U KUĆI MEĐIMURSKE ŽUPANIJE

Centar za pomoć u kući Međimurske županije neprofitna je ustanova koja pruža socijalne usluge. Centar je osnovan 2013. godine u Čakovcu, zajedničkom inicijativom privatnog sektora, tj. udruge ACT Grupa, i javnog sektora, tj. Međimurske županije. Centar pruža sljedeće usluge: organiziranje prehrane, obavljanje kućanskih poslova, održavanja osobne higijene te zadovoljavanja ostalih svakodnevnih potreba starijih i nemoćnih osoba.

ACT KONTO D.O.O.

ACT Konto d.o.o., osnovan 2009. godine u Čakovcu, društveno je poduzeće specijalizirano za pružanje profesionalnih i kvalitetnih knjigovodstvenih i računovodstvenih usluga, edukacije i savjetovanja o financijskom poslovanju za neprofitne i profitne organizacije u Hrvatskoj. Poduzeće također zapošljava 3 osobe s invaliditetom i sve su žene. Vlasnice poduzeća su ujedno i radnice u poduzeću. Dobit poduzeća se ne isplaćuje vlasnicama, već

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

se u potpunosti reinvestira u razvoj organizacije te u obrazovanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

ACT PRINTLAB D.O.O.

ACT Printlab d.o.o. je neprofitno društveno poduzeće iz Čakovca koje je osnovala ACT Grupa 2007. godine. Studio je za grafički i web dizajn koji partnerima (prije svega organizacijama civilnoga društva, društvenim poduzećima...) nudi profesionalne, kvalitetne, inovativne proizvode i usluge koje odgovaraju njihovim potrebama i potrebama zajednice.

8

LUMBAGO

Osnovan 2022. godine, salon za masažu Lumbago iz Čakovca nudi klasičnu i medicinsku masažu, relax masažu, masažu stopala, masažu stopala i potkoljenica te masažu medom. Usluge masaže pružaju slijepi osobe koje rade u salonu i pod nadzorom mentora. Salon djeluje po načelima društvenog poduzetništva pod okriljem Udruge slijepih Međimurske županije, a osnovan je u sklopu projekta 'Razvoj društvenog poduzetništva za slijepi osobe', sufinanciranog iz Europskog socijalnog fonda.

KOPRIVITA DOO

Osnovano 2021. godine u Koprivnici, društveno poduzeće KoprivITA ima za cilj zapošljavanje osoba s invaliditetom i pripadnika drugih marginaliziranih društvenih skupina. Proizvodi prehrambene i druge proizvode s dodatkom koprive. Poduzeće je nastalo kao rezultat nekoliko projekata koji su se nizali jedan za drugim, a koji su financirani iz raznih EU fondova. Prvi projekt imao je za cilj pripremiti pripadnike marginaliziranih skupina za rad, educirati ih, osnažiti i približiti tržištu rada. U narednim projektima dovršeno je osnivanje društvenog poduzeća, stvoreni su uvjeti za rad i izlazak na tržište.

SOCIJALNA ZADRUGA HUMANA NOVA

Osnovana 2011. godine, Socijalna zadruga Humana Nova socijalno je poduzeće za radnu integraciju (WISE) iz Čakovca koje djeluje na 3 područja: ekološkom, socijalnom i gospodarskom. Humana zapošljava osobe s invaliditetom i druge socijalno isključene osobe koje svakodnevno od odbačenih tekstilnih predmeta stvaraju nove vrijednosti i nove visokokvalitetne i inovativne proizvode. Zapošljavanjem marginaliziranih skupina (više od 45 osoba), prikupljanjem, ponovnom uporabom i recikliranjem tekstila te lokalnom suradnjom aktivno pridonose smanjenju siromaštva, održivom razvoju lokalne zajednice i očuvanju prirode.

ACTGRUPA

PARTNERS ALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

2.4. Sjeverna Makedonija

Postojeće zakonodavstvo u Republici Sjevernoj Makedoniji ne prepoznaje i ne regulira društvena poduzeća i društveno poduzetništvo budući da još uvijek ne postoji zajedničko razumijevanje tog koncepta. Oba pojma pojavila su se u diskursu trećeg sektora i postoji određena konceptualna zbunjenost kada se o njima javno raspravlja.

U službenim vladinim strategijama, koncept društvenog, socijalnog poduzeća prvi je put uveden u opsežnijim strategijama suradnje s civilnim sektorom (2012.-2017.), gdje se spominju mjere šireg konteksta koje se odnose na društvenu ekonomiju.

Kako bi poboljšali ekosustav društvenih, socijalnih poduzeća, Ministarstvo rada i socijalne politike je 2015. godine objavilo prvu verziju nacrtu Zakona o društvenom poduzetništvu, od kojeg se očekuje reguliranje načela, oblika i djelovanja u području društvenog poduzetništva, kriteriji za osnivanje i upravljanje te mehanizmi za praćenje i evaluaciju djelovanja takvih poduzeća.

Raznovrstan je spektar pravnih oblika koji čine spektar društvenog poduzetništva u zemlji. Unatoč nepostojanju posebnih pravnih oblika za društvena poduzeća, neki od postojećih pravnih akata omogućuju osnivanje i rad subjekata koji se mogu prepoznati kao društvena poduzeća, kao što su npr. organizacije civilnoga društva i zaklade, zadruga, zaštitna društva, obrtničke komore, poljoprivredne zadruge te organizacije iz neformalnog sektora prikupljanja otpada koji ima potencijal za transformaciju kroz društveno poduzetništvo.

Studijski posjet Sjevernoj Makedoniji i četirima jedinstvenim subjektima koji pokreću društvene inovacije, pokazao je potencijal društvenih poduzeća. Ovi su susreti pružili dragocjene uvide u lokalne strategije za održivi razvoj i društveno osnaživanje.

LICE V LICE

"Lice v Lice" je ulični časopis za održivi razvoj koji u Makedoniji izlazi od rujna 2012. godine, a promovira model društvenog poduzetništva. Prodavači časopisa su predstavnici najugroženijih skupina društva koje za prodaju obučava tim na platformi "Face to Face".

Polovina iznosa od prodaje časopisa ide prodavaču, a polovina ide za tiskanje i aktivnosti koje unapređuju živote marginaliziranih skupina.

SIEC

SIEC je društveno poduzeće koje nadahnjuje kreativnost, motivaciju i socijalne inovacije u lokalnim zajednicama te osnažuje građane kroz mogućnosti samozapošljavanja. Kroz proizvodnju i prodaju odjeće i dodatka od recikliranih sirovina, poduzeće stvara prilike za zapošljavanje mladih, žena i marginaliziranih skupina (Roma i ostalih kojima je potrebna podrška). Društvena misija usmjerena je na stvaranje prilika za zapošljavanje ranjivih skupina građana. Reciklirane modne proizvode/detalje SIEC tim kreira zajedno s osobama iz ranjivih skupina koje se bave šivanjem proizvoda i na taj način istovremeno generiraju vlastiti prihod.

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

KRIK

Centar za aktivizam mladih KRIK je nevladina i neprofitna organizacija mladih, predvođena mladim ljudima i usmjerena na mlade i za rad s mladima. KRIK je zapravo "uzvik", a inspiracija za naziv proizašla je iz vizije ove organizacije koja želi biti glas mladih koji će se čuti i koji će donositi promjene i doprinositi društvu. KRIK nastoji poticati veću uključenost mladih, aktivizam mladih i potaknuti mlade na veće uključivanje u proces kreiranja politika na lokalnoj i nacionalnoj razini. Ciljna skupina s kojom KRIK radi su svi ljudi (a najviše mladi) koji žele doprinijeti i napraviti promjene u području ekologije, kritičkog mišljenja i komunikacijskih vještina te doprinijeti blagostanju društveno isključenih skupina. Osim spomenutih aktivnosti, organizacija djeluje i kao društveno poduzeće za izradu nakita koji izrađuju mlade osobe s invaliditetom.

10

CENTAR ZA DRUŠTVENA PODUZEĆA

Centar za društvena poduzeća zamišljen je kao inkubator za pružanje podrške postojećim i novim društvenim, socijalnim poduzećima i organizacijama civilnoga društva koje imaju gospodarske djelatnosti. Najam prostorija za edukaciju u Centru trenutno je besplatan za društvena poduzeća i organizacije civilnog društva.

2.5. Slovenija

Subjekti društvene ekonomije poput zadruga uvijek su bili aktivni, a donošenjem Zakona o društvenom poduzetništvu 2011. godine, uveden je status i registar društvenih poduzeća (DP). Njime upravlja Ministarstvo za gospodarski razvoj i tehnologiju od 2015. Sektor društvene ekonomije u Sloveniji je raznolik i uključuje socijalna poduzeća, zadruge, nevladine organizacije, poduzeća za osobe s invaliditetom i centre za zapošljavanje. Većina subjekata su socijalna poduzeća, kojih ima oko 250, a slijede centri za zapošljavanje kojih ima oko 150. Sve u svemu, oni zapošljavaju oko 5% radne snage i značajno su gospodarsko prisutni u zemlji.

U Sloveniji su posjeti bili koncentrirani na različite oblike društvenog, socijalnog poduzetništva. U sklopu niza posjeta, projektni partneri i sudionici posjetili su društveno poduzeće za radnu integraciju (WISE), poduzeće za osobe s invaliditetom, program socijalne uključenosti, start-up i WISE koji direktno radi s kupcima.

DOBROVITA

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Dobrovita je tvrtka koja u potpunosti slijedi načela i ciljeve društvenog poduzetništva. Tvrtka je osnovana 1994. godine za pomoć pri rehabilitaciji i zapošljavanju osobama sa statusom invalida. Dobrovitu je osnovao [ŠENT - Slovensko društvo za mentalno zdravlje](#), koje je osnivanjem Dobrovite povjerilo poduzeću ispunjavanje svoje osnovne misije.

Dobrovita je veliko poduzeće u području zapošljavanja osoba s iskustvom psihičkih bolesti, jer zapošljava više od 180 osoba različitih stručnih kvalifikacija i teže zapošljivih osoba. Djeluju na otvorenom tržištu pod normalnim tržišnim uvjetima i već dugi niz godina uspješno surađuju s renomiranim slovenskim tvrtkama i organizacijama.

Misija poduzeća je otvaranje novih radnih mjesta (zapošljavanje) i programa radne rehabilitacije za teže zapošljive osobe ili osobe sa statusom osobe s invaliditetom.

Vizija poduzeća je postati najbolji pružatelj kvalitetnih usluga uređenja zelenih površina, čišćenja i održavanja poslovnih zgrada, pružanja geodetskih usluga i sklapanja poluproizvoda.

KOVAČNICA

Kovačnica je poduzetnički inkubator i zajednica koja je osnovana 2015. godine, a financira se sredstvima općine i EU fondova. Nudi (mladim) poduzetnicima sa šireg područja Gorenjske, podršku za brz, učinkovit i povoljan ulazak u poduzetništvo. Nudi raznolik skup usluga kao što su: najam (co)working prostora, podršku razvoju poslovanja od strane vrhunskih poslovnih mentora, podršku pri registraciji poduzeća ili sudjelovanje na nekoj od brojnih edukacijskih radionica.

Budući da je Kovačnica proaktivna u dobivanju sredstava iz EU fondova, programi i aktivnosti su većinom besplatni za korisnike te su svi dobrodošli jer je jedan od ciljeva Kovačnice, podizanje svijesti o važnosti i ulozi poduzetništva za ljudski i društveni razvoj. Pored toga, cilj im je i uspostaviti WISE-ove u Gorenjskoj regiji.

ŠENT – SOCIJALNA INKLUZIJA – DNEVNI CENTAR

Dnevni centar za socijalno uključivanje SENT je socijalni program usmjeren na podršku i održavanje radne sposobnosti osoba s invaliditetom. Program nadopunjuje organiziranu socijalnu skrb usmjerenu na otklanjanje psihičkih i socijalnih poteškoća osoba s invaliditetom. Pomaže im u podizanju i održavanju motivacije i samopouzdanja te ih uči načinima integracije u društvo.

Radne aktivnosti koje nudi Program socijalnog uključivanja:

ACTGRUPA

PARTNERSALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

- Jednostavni poslovi: lijepljenje, sastavljanje, pakiranje, sortiranje.
- Proizvodnja keramičkih i tkanih proizvoda, čestitki, poklon ambalaže i proizvoda od drva.
- Čišćenje prostora i okoline.
- Sezonski rad u poljoprivredi.
- Kućanski poslovi.
- Dostupniji administrativni i kurirski poslovi.
- Pomoć oko promocije i prodaje na štandu.

12

Društveni sadržaj u programu socijalne uključenosti:

- Izrada individualnog plana te individualno i grupno savjetovanje.
- Mogućnost treniranja socijalnih vještina, komunikativnosti i asertivnosti.
- Mogućnost pohađanja raznih tečajeva (informatika, strani jezici i dr.).
- Briga o zdravoj prehrani i osobnoj higijeni.
- Mogućnost sudjelovanja u glazbenoj, likovnoj ili literarnoj radionici, sportskim aktivnostima, šetnjama, izletima, odmorima.

Program se kontinuirano provodi već 17 godina.

DRUGA VIOLINA

Druga Violina, smještena u staroj gradskoj jezgri Ljubljane, izniman je mali restoran koji zapošljava nekoliko osoba s invaliditetom. Osnovan 2012. godine, poslužuje tradicionalna slovenska jela. Povremeno se održavaju i kreativne radionice za djecu i druga događanja.

Otvorenje restorana omogućuje zaposlenicima s intelektualnim teškoćama aktivnu integraciju u društveni život i svijet rada. Omogućuje im i obavljanje praktičnog rada prilagođenog njihovim sposobnostima, očuvanje stečenih i proširivanje novih stručnih znanja i vještina, stjecanje novih društvenih i profesionalnih navika, ostvarivanje vlastitih ideja i kreativnosti, osjećaj korisnosti i vlastite sposobnosti. afirmaciju. Provedbom novog programa ostvareni su mnogi aspekti društvenih procesa, uključujući mogućnost socijalnog uključivanja osoba s invaliditetom u lokalnu zajednicu, proširene mogućnosti zapošljavanja teže zapošljivih skupina (koje su osposobljene za obavljanje konkretnog posla), te jedna od temeljnih zadaća - podizanje svijesti u društvu o važnosti prihvaćanja različitosti.

3. Zaključci

Niz studijskih posjeta provedenih u okviru trećeg radnog paketa projekta WISes4Youth razjasnio je transformativnu ulogu društvenog poduzetništva u rješavanju izazova

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

specifičnih za regiju. Posjeti su održani u 5 zemalja partnera sa Zapadnog Balkana: Albaniji, Srbiji, Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji i Sloveniji. U Hrvatskoj, subjekti kao što su Centar za pomoć u kući Međimurske županije, ACT Konto i Humana Nova pokazuju sveobuhvatan pristup društvenom poduzetništvu, integrirajući brigu o starijim osobama, financijske usluge i ekološku održivost. Nasuprot tome, Sjeverna Makedonija i Srbija primjer su kako socijalna poduzeća mogu negovati dostojanstvo i samostalnost među marginaliziranom populacijom, kao što se vidi na primjerima "Lice v Lice" i "Cafe 16". Nadalje, albanski "Te Xhoni" Café prikazuje mogućnosti zapošljavanja za pojedince s Downovim sindromom, potvrđujući predanost sektora inkluzivnosti. Slovenski ekosustav društvenog poduzetništva prikazuje izvanredne inicijative poput Dobrovite i Kovačnice, koje su bile ključne u pružanju zapošljavanja i podrške osobama s invaliditetom odnosno poticanju poduzetništva mladih. Dugogodišnji naponi organizacije ŠENT usmjereni na socijalno uključivanje i mogućnosti zapošljavanja koje je Druga violina stvorila za pojedince s posebnim potrebama, dodatno jačaju predanost Slovenije socijalno uključivom gospodarstvu. Ova poduzeća ne samo da se prilagođavaju tržišnim uvjetima, već i značajno pridonose društvenoj i ekonomskoj integraciji marginaliziranih skupina, ističući utjecaj i potencijal društvenog poduzetništva u Sloveniji.

13

Unatoč ovim inicijativama, društvena, socijalna poduzeća u jugoistočnoj Europi suočavaju se s ogromnim pravnim i financijskim preprekama - nedostatak hrvatskog zakonodavstva prilagođenog društvenom poduzetništvu rezultira neizvjesnom radnom klimom. Sjeverna Makedonija suočava se sa sličnim zakonskim nedostacima, koji sprječavaju uspostavu povoljnog okvira potpore za društvene poduzetnike. Iako Srbija, Slovenija i Albanija ostvaruju napredak u politici, prevladavaju prepreke vezane uz dostupnost financiranja i svijest javnosti. Ova zakonska i financijska, te brojna druga ograničenja, zahtijevaju od društvenih poduzeća inovativna rješenja da bi osigurala financijsku održivost uz ispunjavanje društvenih ciljeva. Takve strukturne prepreke naglašavaju hitnu potrebu za dosljednim zakonodavnim inovacijama, promjenama javnih politika te ulaganjima kako bi se ojačala društvena ekonomija regije.

Primjeri iz Srbije, "Cafe 16" i "Lice Ulice", naglašavaju domišljatost sektora u promicanju socijalne uključenosti i osnaživanja, bez obzira na ograničena fiskalna sredstva i nedovršeni pravni okvir. U međuvremenu, zakonodavne praznine u Sjevernoj Makedoniji predstavljaju značajne izazove za rast i potencijal utjecaja društvenih poduzeća. Usprkos tome, posjeti su naglasili nužnost zakonskog priznavanja i ciljane potpore vlade kako bi se oslobodio puni potencijal društvenog poduzetništva u regiji. Nadalje, primjeri prikazanih poduzeća ukazuju i na važnost dostupnosti EU i drugih fondova u pokretanju ovih inicijativa, čije dobrobiti i inovativnost, osobito na početku, često nisu prepoznate u lokalnoj zajednici i na nacionalnoj razini.

Co-funded by
the European Union

Projekt: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Također, kada govorimo o društvenim poduzećima, važno je slijediti The Triple Bottom Line² model (Model trostruke bilance), s naglaskom da je profitna komponenta, odnosno uspješan poslovni model poduzeća, jednako važan kao i ljudi i okoliš, jer društvena poduzeća, posebice u okolinama koje nisu poticajne, teško mogu preživjeti ili se proširiti bez stvarnog tržišnog prihoda. Posjećena poduzeća zapravo su pokazala i dokazala da usluge i proizvodi društvenih poduzeća zaista mogu pokrivati širok spektar područja, djelatnosti i aktivnosti, ali je vrlo važno razumjeti i prepoznati kako uspješno upravljati tim poduzećima i osigurati održiv poslovni model.

14

U konačnici, neki primjeri pokazuju i koliko je važna i ključna uloga dobrog menadžmenta i tima koji upravljaju tim poduzećima.

² The triple bottom line je računovodstveni moel koji uključuje tri dimenzije učinka: društvenu, ekološku i financijsku.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1

D3.2 – Dobre prakse socialne ekonomije Zahodnega Balkana

Milena Susic, IDC

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Kazalo

1.	Uvod	3
2.	Združenje socialne ekonomije vseh zvezd	3
2.1.	Albanija	3
2.2.	Srbija	5
2.3.	Hrvaška	7
2.4.	Severna Makedonija	9
2.5.	Slovenia	10
3.	Zaključki	13

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1. Uvod

Splošni cilj projekta WISEs4Youth je razviti dejavnosti usposabljanja in mobilnosti za razvoj večin socialnega podjetništva, namenjene potencialnim mladim socialnim podjetnikom na Zahodnem Balkanu. Študijski obiski so ena glavnih aktivnosti projekta, ki je posebej namenjen spodbujanju socialnega podjetništva mladih v regiji Zahodnega Balkana. Z aktivnostmi usposabljanja in mobilnosti so dejansko potekale izmenjave med socialnimi podjetniki, ki delujejo v uspešnih socialnih podjetjih za vključevanje v delo (WISE), različnimi projektnimi partnerji in mladimi udeleženci.

V okviru projekta je skupina mladih (potencialnih bodočih) socialnih podjetnikov obiskala podjetja po tem vrstnem redu: Albaniji, Srbiji, Hrvaški, Severni Makedoniji in Sloveniji. Podjetja so izbrali projektni partnerji z namenom, da predstavijo primere uspešnih socialnih poslovnih modelov, njihovo raznolikost in promovirajo družbeni učinek teh podjetij.

Ta publikacija predstavlja dobre prakse socialne ekonomije na Zahodnem Balkanu. Predstavlja kratek uvod v kontekst socialne ekonomije v vsaki obiskani državi in obiskanih podjetjih v okviru projekta, kot portfelj najboljših praks, ki prav tako dopolnjujejo module usposabljanja.

2. Združenje socialne ekonomije vseh zvezd

2.1. Albanija

V Albaniji so socialna podjetja nastala pred letom 2000 z neprofitnimi projekti, ki so jih financirali tuji donatorji. Vendar pa so šele leta 2016 prejeli pravno priznanje s sprejetjem zakona št. 65/2016, ki je uradno začel veljati leta 2019. Ta zakon sicer zagotavlja okvir, vendar omejuje naziv "socialno podjetje" le na ne-profitne organizacije, pri čemer so profitni subjekti in zadruge izključeni iz njegovih ugodnosti in državnih skladov. Do aprila 2022 je bilo od 13 vlog za status socialnega podjetja odobrenih le 9. Vlada je vzpostavila dva programa financiranja za podporo socialnim podjetjem v vrednosti 249.760.000 ALL za obdobje 2019–2021, vendar nobena vloga ni bila odobrena za financiranje. Leta 2023 je bil odobren nov sklad v višini 240.000.000 ALL za obdobje 2023–2025, ki se osredotoča na podporo vključevanju in zaposlovanju posameznikov iz prikrajšanih skupin. Shema financiranja se trenutno izvaja. Ta podjetja se soočajo z izzivi, zlasti pri dostopnosti financ,

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

zaposlovanju zaposlenih in nizki ozaveščenosti vlagateljev, kljub potencialu za rast z ustrežno podporo in mentorstvom¹.

Na prvem študijskem obisku v Albaniji so bila obiskana tri socialna podjetja, vsa v Tirani. Tri izbrana socialna podjetja so delovala na različnih področjih, tako da so udeleženci lahko imeli priložnost videti različne vidike ekosistema socialnega podjetništva v Albaniji. Poleg tega so ta podjetja veljala za najboljše primere/prakse socialnih podjetij v Albaniji.

4

TE XHONI CAFE (JONATHAN CENTER)

Kavarna "Te Xhoni" je socialno podjetje, ki ga je ustanovil Jonathan Centre, nevladna organizacija, ustanovljena leta 2011 z namenom omogočiti otrokom z Downovim sindromom (DS) samostojno življenje in jih s pomočjo specializiranih terapij polnopravno vključiti v albansko družbo.

Kavarna Te Xhoni je bila odprta na svetovni dan Downovega sindroma, 21. marca 2017. Je kraj, kjer so lahko mladi z Downovim sindromom obiskovali tečaje življenjskih spretnosti, in okolje, kjer lahko starši otrok preživljajo čas drug z drugim, medtem ko njihovi otroci obiskujejo terapije. Te Xhoni Café ponuja zaposlitvene možnosti osebam z Downovim sindromom. Trenutno so na SE trije zaposleni, zaposleni za polovični in polni delovni čas, od tega je ena mlada ženska z DS. Služi tudi kot prostor, ki prispeva k ozaveščanju o potencialu mladih z Downovim sindromom, da so samostojni in zaposleni.

TIRANA GREEN LIVING (CENTRE FOR CULINARY EDUCATION - QEK)

Qendra per Edukim Kulinar (QEK) je neprofitna organizacija, ki deluje kot Revolucionarni kulinarični izobraževalni center, ki poleg ciljev kulinaričnega izobraževanja uporablja tudi druge vire za vse večje vključevanje v trajnostne prehranske sisteme in trajnostno preživetje. QEK zagotavlja programe poklicnega izobraževanja in usposabljanja, ki temeljijo na najboljših kulinaričnih sistemih, kot tudi pravilno prakso strokovnjakov, ki vodijo center z izkušnjami kot kuharji in univerzitetni profesorji, ki so hkrati izobraževalci in zagovorniki potrošnikov.

Tirana Green Living (TGL) je inovativen projekt socialnega podjetništva, ki ga je sprožil Center za kulinarično izobraževanje (QEK). Namen projekta je spodbujati družbene

¹ Več informacij o ekosistemu socialnega podjetništva v Albaniji je na voljo na <https://www.partnersalbania.org/publication/characteristics-and-challenges-of-social-enterprises-in-albania-comparative-study/>

<https://www.partnersalbania.org/publication/the-status-of-social-enterprise/>

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

vrednote, integracijo skupnosti in podpirati lokalno gospodarstvo z zagotavljanjem visokokakovostnih in cenovno dostopnih živilskih izdelkov tistim v stiski. Z ustanovitvijo trgovine v skupnosti je TGL dosegel več kot 1.800 posameznikov in družin ter pozitivno vplival na njihova življenja z donacijami hrane, ponudbo obrokov in kulinaricnimi izobraževanji.

Poleg tega se TGL osredotoča na spodbujanje okoljske trajnosti s spodbujanjem zmanjševanja količine odpadkov, ohranjanja hrane in odgovornega uživanja. S kombinacijo angažiranosti skupnosti, razvoja veščin in zaposlitvenih možnosti Tirana Green Living spreminja način združevanja skupnosti, da bi ustvarili trajnostno in vključujoče okolje.

FUNKY CABINS

Funky Cabins je hotel na prostem s 5 zvezdicami z ekološkimi lesenimi kočami v indijskem slogu s 360-stopinjskim steklenim razgledom, oblikovanimi s tradicionalnimi elementi, ki raziskujejo čudovito naravo.

Ustanovljen je bil leta 2021 in združuje tradicionalno kampiranje z udobjem hotelske namestitve. Notranost vsake kabine posebej minimalistične in tradicionalne elemente. Uporaba tradicionalnih mizarjev, nizkih miz in luči sveč ustvarjajo zelo prijetno in toplo vzdušje. Koče spominjajo na indijske šotore in so popolnoma samooskrbne, delujejo preko lastnega električnega sistema in ekološke kopalnice ter so opremljene z Wi-Fi.

Funky Cabins je ekološki hotel za turistične storitve, zasnovan tako, da služi najglobljim in najbolj oddaljenim območjem države. Socialno podjetje z zaposlovanjem prispeva k revitalizaciji podeželja in integraciji skupnosti. Lokalna skupnost nima koristi le od zaposlovanja, ampak tudi od dopolnilnih storitev. Od postavitve koč v jezeru Cekrezi je prišlo do razvoja infrastrukture in nekateri lokali na tem območju so pristopili in se pridružili pobudi. Več kot 4 družine so zdaj zaposlene v kopenski in hotelski službi koč, in to vključuje ženske in moške iz teh družin.

2.2. Srbija

Ko država prehaja iz državnocentričnega gospodarstva v tržno usmerjeno gospodarstvo, narašča zanimanje za podjetja, ki dajejo prednost družbenim koristim poleg dobička, zlasti med mladimi. Po 10 letih zagovorniških pobud je srbska vlada prepoznala potencial tega sektorja in leta 2022 je bil končno sprejet zakon o socialnem podjetništvu. Izzivi v zvezi s financiranjem in ozaveščenostjo javnosti ostajajo. Omrežja, kot sta SENS in Koalicija za razvoj socialne ekonomije, igrajo ključno vlogo pri krepitvi ekosistema socialnega

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

podjetništva. Čeprav se pravno okolje še vedno razvija, ponuja strukture, kot so "socialne zadruge", ki so zasnovane v korist podjetij s socialnim poslanstvom. Glede na pristopni proces k EU težnja države po uskladitvi z evropskimi standardi dodatno spodbuja razvoj in standardizacijo praks socialnega podjetništva.

Študijski obiski v srbskih socialnih podjetjih so razkrili inovativne modele za izboljšanje družbe, s poudarkom na "Naša Kuća", ki pomaga mladim z razvojnimi izzivi, "Lice Ulice", revija, ki zagotavlja dohodek ljudem, ki se soočajo z brezdomstvom, in "Cafe 16" za zagovarjanje socialne vključenosti preko zaposlitve. Ta raziskava je poudarila predanost Srbije širjenju socialnega podjetništva in pokazala njeno vlogo pri spodbujanju vključenosti in podpori marginaliziranim skupnostim.

6

LICE ULICE

Lice Ulice, ustanovljeno leta 2010 v Srbiji, je socialno podjetje, ki podpira marginalizirane skupine prek pobude uličnih časopisov. Podjetje ljudem, ki se soočajo z brezdomstvom in revščino, omogoča prodajo revije Lice Ulice, s čimer spodbuja ekonomsko neodvisnost in opolnomočenje. Revija se je od svojega začetka razvila v pomembno aktivistično medijsko platformo, zdaj ima več kot 100 prodajalcev in pomaga več kot 350 posameznikom. Izven Srbije je Lice Ulice razširila svoj vpliv s sodelovanjem z novinarskimi redakcijami po vsem Balkanu in uvedbo dodatnih projektov, kot sta festival Vreva in aktivistična modna linija. Ta rast je povečala njegovo naklado in okrepila njegov glas v skupnosti uličnih časopisov po vsem svetu. Poslanstvo Lice Ulice je močno odvisno od podpore državljanov in podjetij, spodbujanja k donacijam in vključevanju. Njihov cilj je boljša družba, ki zagotavlja tistim na obrobju stalno podporo in dohodek.

NASA KUČA

Naša Kuća, ki so jo leta 2007 ustanovili starši otrok s posebnimi potrebami, si prizadeva za preoblikovanje družbenih odnosov in izboljšanje življenja tistih z motnjami v razvoju. Podjetje izboljšuje ekonomsko samooskrbo in integracijo v skupnost ter zagotavlja kakovostna stanovanja in zaposlitvene možnosti. Zagovarja človekove pravice in enakost ter deluje kot zagovorniški in podporni center, hkrati pa vodi dnevno varstvo za osebe z motnjami v razvoju. Ključni podvig Naša Kuća je izdelava unikatnega papirja iz recikliranih cigaretnih škatlic z uporabo tradicionalne japonske tehnike v sodelovanju z japonskimi organizacijami. Ta okolju prijazna pobuda ustvarja kakovostne izdelke iz papirja, ki jih cenijo umetniki in različni trgi. Zaposluje osebe s težavami pri iskanju zaposlitve, kar krepi predanost Naše Kuče okoljski trajnosti in socialni vključenosti.

CAFE BAR 16

ACTGRUPA

PARTNERS ALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Cafe Bar 16 v Beogradu je socialno podjetje, ki ga je leta 2017 ustanovil Center za integracijo mladih, katerega namen je podpreti otroke, ki so bili nekoč vključeni v življenje ali delo na ulici. Ko dopolnijo 15 let, ti otroci nimajo več dostopa do storitev zavetišča, zaradi česar se morajo za podporo zanašati na terensko ekipo zavetišča. Pogosto potrebujejo pomoč, predvsem pri nadaljnjem izobraževanju, kar ovira njihov vstop na trg dela. Center za integracijo mladih je ustanovil to podjetje za reševanje teh izzivov. Primarni cilj socialnega podjetja je pomoč mladim posameznikom, starim od 16 do 19 let, ki so opustili šolanje in so brezposelni. Cafe Bar 16 tem mladim ponuja usposabljanje za natakarje ali barmane, spodbuja njihovo socialno vključenost in ponuja možnosti za zunanje zaposlitve. Poleg tega kavarna spodbuja mreženje s partnerji, kot so druga socialna podjetja, nevladne organizacije, donatorji in podjetja. Mlade delavke v kavarni so navdihujoče osebe za sedanje otroke zavetišča, s poudarkom na nadaljnji podpori Centra tudi po odhodu iz zavetišča.

7

2.3. Hrvaška

V Republiki Hrvaški je socialno podjetništvo, ki ima korenine v jugoslovanski združni tradiciji, še vedno premalo priznано s strani oblikovalcev politik, podpornih organizacij, medijev in javnosti. Na pobudo proaktivnih organizacij civilne družbe v začetku leta 2000 so se socialna podjetja pojavila znotraj teh organizacij ali kot ločeni subjekti v lasti neprofitnih organizacij. Sčasoma so se razvile v druge pravne strukture, kot so trgovske družbe, zadruge, fundacije in ustanove, in se raztezajo v vseh gospodarskih sektorjih. Kljub namenu Strategije razvoja socialnega podjetništva 2015–2020, da zbere podatke o teh podjetjih, je veliko njenih ukrepov ostalo neuresničenih. Ocene kažejo, da obstaja med 70 in 500 potencialnih socialnopoljetniških organizacij. Hrvaška nima posebne zakonodaje za socialno podjetništvo, vendar njen pravni sistem podpira njegov razvoj prek različnih pravnih oblik.

V okviru tretjega študijskega obiska na Hrvaškem je bilo obiskanih šest socialnih podjetij, od tega jih je pet v Čakovcu, eno pa v Koprivnici.

CENTAR ZA POMOC U KUĆI MEDJIMURSKE ZUPANIJE

Center za oskrbo na domu Međumurske županije je neprofitni socialno varstveni zavod, ustanovljen leta 2013 v Čakovcu, na skupno pobudo zasebnega (Društvo ACT Group) in javnega sektorja (Međumurska županija) za izvajanje naslednjih storitev: organiziranje prehrane, opravljanje dejavnosti, gospodinjstva, vzdrževanje osebne higiene in zadovoljevanje drugih dnevniških potreb starejših in nemočnih.

ACT KONTO D.O.O.

ACTGRUPA

PARTNERS ALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

ACT Konto doo, ustanovljeno leta 2009 v Čakovcu, je socialno podjetje, specializirano za opravljanje strokovnih in kakovostnih knjigovodskih in računovodskih storitev, izobraževanje ter svetovanje o finančnem poslovanju za neprofitne in profitne organizacije na Hrvaškem. V podjetju zaposlimo tudi 3 invalide, vse ženske. Lastniki podjetij so menedžerji in delavci hkrati. Dobiček, ki ga ustvari, se ne izplača lastnikom, ampak se v celoti ponovno vloži v razvoj organizacij ter v izobraževanje in zaposlovanje invalidov.

8

ACT PRINTLAB D.O.O.

Podjetje ACT Printlab d.o.o. je neprofitno socialno podjetje iz Čakovca, ki ga je leta 2007 ustanovila skupina ACT Group. Je studio za grafično in spletno oblikovanje, ki partnerjem (organizacijam civilne družbe, socialnim podjetjem...) ponuja profesionalne, kakovostne, inovativne izdelke in storitve, ki slediti/odgovarjati na potrebe partnerjev (in skupnosti).

LUMBAGO

Masažni salon Lumbago iz Čakovca, ustanovljen leta 2022, ponuja klasične in medicinske masaže, sprostitvene masaže, masaže stopal, masaže stopal in spodnjega dela nog ter medene masaže. Masažne storitve izvajata dve slepi osebi, ki delata v salonu in sta pod nadzorom mentorja. Salon deluje po načelih socialnega podjetništva pod okriljem Zveze slepih Međimurske županije v okviru projekta 'Razvoj socialnega podjetništva za slepe', ki ga sofinancira Evropski socialni sklad.

KOPRIVITA D.O.O.

Socialno podjetje KoprivITA, ustanovljeno leta 2021 v Koprivnici, je namenjeno zaposlovanju invalidov in pripadnikov drugih marginaliziranih družbenih skupin. Prideluje hrano in druge izdelke z dodatkom koprive. Podjetje je nastalo kot rezultat več projektov, ki so si sledili in so bili financirani iz različnih EU skladov. Prvi projekt je bil usmerjen v pripravo pripadnikov marginaliziranih skupin na delo, njihovo izobraževanje, opolnomočenje in približevanje trgu dela. V naslednjih projektih je bila zaključena vzpostavitev socialnega podjetja, ustvarjeni pogoji za delo in vstop na trg.

SOCIJALNA ZADRUGA HUMANA NOVA

Socialna zadruga Humana Nova, ustanovljena leta 2011, je delovno integracijsko socialno podjetje iz Čakovca, ki deluje na 3 področjih: okoljskem, socialnem in ekonomskem. Ta WISE zaposluje invalide in druge socialno izključene osebe, ki iz zavrženih tekstilnih izdelkov vsak dan ustvarjajo nove vrednosti in proizvajajo nove kakovostne in inovativne izdelke. Z zaposlovanjem marginaliziranih skupin (več kot 45 ljudi), zbiranjem, ponovno

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

uporabo in recikliranjem tekstila ter lokalnim sodelovanjem aktivno prispevajo k zmanjševanju revščine, trajnostnemu razvoju lokalne skupnosti in ohranjanju narave.

2.4. Severna Makedonija

Obstoječa zakonodaja v Republiki Severni Makedoniji ne priznava in ne ureja socialnih podjetij in socialnega podjetništva, saj še vedno ni enotnega razumevanja konceptov. Oba koncepta sta se pojavila v diskurzu tretjega sektorja in na splošno obstaja konceptualna zmeda, ko se o njej javno razpravlja.

V uradnih vladnih strategijah je bil koncept socialnega podjetja prvič predstavljen v obsežnejših strategijah sodelovanja s civilnim sektorjem (2012-2017), kjer je ukrep za razvoj širšega koncepta: socialne ekonomije.

Z namenom izboljšanja ekosistema za socialna podjetja je Ministrstvo za delo in socialno politiko leta 2015 objavilo prvi osnutek zakona o socialnem podjetništvu, ki naj bi uredil načela, oblike in dejavnosti na področju socialnega podjetništva, merila za vzpostavitev in upravljanje ter mehanizme za spremljanje in vrednotenje.

Subjekti, ki sestavljajo spekter socialnih podjetij v državi, so raznoliki. Kljub odsotnosti posebnih pravnih oblik za socialna podjetja nekateri obstoječi pravni akti predvidevajo ustanavljanje in delovanje subjektov, ki se lahko prepoznajo kot socialna podjetja, kot so civilnodružbene organizacije in fundacije, zadruga, zaščitne družbe, obrtne zbornice, itd. kmetijske zadruga, pa tudi neformalni sektor zbiranja odpadkov, ki ima potencial za preoblikovanje s socialnim podjetništvom.

Študijski obiski v Severni Makedoniji so predstavili potencial socialnih podjetij z obiski štirih edinstvenih subjektov, ki spodbujajo socialne inovacije. Ta srečanja so zagotovila dragocen vpogled v lokalne strategije za trajnostni razvoj in družbeno opolnomočenje.

ЛИЦЕ В ЛИЦЕ

"Lice v Lice" je ulična revija za trajnostni razvoj, ki v Makedoniji izhaja od septembra 2012 in promovira model socialnega podjetništva.

Prodajalci revije so predstavniki najbolj ranljivih skupin v družbi, ki jih za prodajo usposablja ekipa na platformi "Face to Face".

Polovica zneska revije gre prodajalcu, polovica pa za tisk in dejavnosti, ki izboljšujejo življenje marginaliziranih skupin.

SIEC

ACTGRUPA

PARTNERS ALBANIA
FOR CHANGE AND DEVELOPMENT

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

SIEC je socialno podjetje, ki navdihuje ustvarjalnost, motivacijo in družbene inovacije v lokalnih skupnostih ter opolnomoči državljane s priložnostmi za samozaposlitev. S proizvodnjo in prodajo oblačil in dodatkov iz recikliranih surovin podjetje ustvarja zaposlitvene možnosti za mlade, ženske in marginalizirane skupine (Romi in ostali, ki potrebujejo podporo). Socialno poslanstvo je povezano z ustvarjanjem zaposlitvenih možnosti za ranljive kategorije državljanov. Reciklirane modne izdelke/detajle SIEC ustvarja njihova ekipa, skupaj s člani iz teh kategorij in se ukvarjajo s šivanjem izdelkov ter ob tem ustvarjajo lastne prihodke.

10

KRIK

Center za mladinski aktivizem KRIK je nevladna in neprofitna organizacija, ki so jo ustanovili mladi, jo vodijo mladi in deluje za in z mladimi. Prevod besede KRIK je »krik«, navdih zanj pa je izhajal iz vizije te organizacije, ki naj bi bila glas mladih, ki bo slišan in bo prispeval k spremembam in prispevkom v družbi. KRIK si prizadeva spodbujati večjo participacijo mladih, mladinski aktivizem, spodbujati mlade k večji vključenosti v procese oblikovanja politik na lokalni in nacionalni ravni. Ciljna skupina, s katero KRIK sodeluje, so vsi ljudje (predvsem mladi), ki želijo prispevati in delati spremembe na področju ekologije, kritičnega mišljenja in komunikativnosti ter delati za dobrobit socialno izključenih skupin. Poleg ostalih dejavnosti deluje organizacija tudi kot socialno podjetje za izdelavo nakita mladih invalidov.

SOCIAL ENTERPRISES CENTRE

Center za socialna podjetja je zasnovan tako, da deluje kot inkubator za zagotavljanje podpore obstoječim in novim socialnim podjetjem ter organizacijam civilne družbe, ki imajo gospodarsko dejavnost. Najem vadbenih prostorov v Centru je za socialna podjetja in organizacije civilne družbe trenutno brezplačen.

2.5. Slovenia

Subjekti socialne ekonomije, kot so kolektivi, so bili vedno aktivni, s sprejetjem Zakona o socialnem podjetništvu leta 2011 pa sta bila uvedena status in register socialnih podjetij (SE). Od leta 2015 ga upravlja Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. Sektor socialne ekonomije v Sloveniji je raznolik in vključuje socialna podjetja, zadruge, nevladne organizacije, invalidska podjetja in zaposlitvene centre. Največ subjektov je socialnih podjetij, ki jih je približno 250, sledi približno 150 zaposlitvenih centrov. Vse skupaj zaposlujejo približno 5 % delovne sile in so pomembno gospodarsko prisotne v državi.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

V Sloveniji so bili obiski osredotočeni na različne oblike socialnega podjetništva. V okviru serije obiskov so projektni partnerji in udeleženci obiskali WISE, invalidsko podjetje, program socialne vključenosti, start-up in WISE, ki se sooča s strankami.

DOBROVITA

Dobrovita je podjetje, ki v celoti sledi načelom in ciljem socialnega podjetništva. Podjetje je bilo ustanovljeno leta 1994 za pomoč osebam s statusom invalida pri rehabilitaciji in zaposlovanju. Ustanoviteljska organizacija je ŠENT - Slovensko združenje za duševno zdravje, ki je z ustanovitvijo Dobrovite podjetju zaupalo izpolnjevanje njegovega osnovnega poslanstva.

Dobrovita je veliko podjetje na področju zaposlovanja oseb z izkušnjo duševne bolezni, saj zaposluje več kot 180 ljudi z različnimi strokovnimi kvalifikacijami in težje zaposljivih oseb. Delujejo na odprtem trgu pod običajnimi tržnimi pogoji in že vrsto let uspešno sodelujejo z uglednimi slovenskimi podjetji in organizacijami.

Poslanstvo podjetja je ustvarjanje novih delovnih mest (zaposlovanje) in programov delovne rehabilitacije za težje zaposljive in osebe s statusom invalida.

Vizija podjetja je postati najboljši ponudnik kakovostnih storitev urejanja zelenic, čiščenja in vzdrževanja poslovnih stavb, opravljanja geodetskih storitev in montaže polizdelkov.

KOVACNICA

Kovačnica je podjetniški inkubator in skupnost, ki je bila ustanovljena leta 2015 in je financirana iz občinskih in evropskih sredstev. (Mladim) podjetnikom s širšega območja Gorenjske ponuja podporo za hiter, učinkovit in cenovno ugoden vstop v podjetništvo. Ponujajo raznolik nabor storitev, kot so: najem (so)delovnega prostora, podpora pri razvoju podjetja s strani vrhunskih poslovnih mentorjev, podpora pri registraciji podjetij ali obisk ene od številnih izobraževalnih delavnic.

Ker je Kovačnica proaktivna pri pridobivanju EU sredstev, so programi in aktivnosti večinoma brezplačni, dobrodošli pa so vsi, saj je eden od njihovih ciljev ozaveščanje o pomenu in vlogi podjetništva za človeški in družbeni razvoj. Poleg tega ima podjetje cilj vzpostaviti WISE na območju Gorenjske.

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

ŠENT – SOCIALNA VKLJUČENOST-DNEVNI CENTER

Dnevni center za socialno vključenost SENT je socialni program, namenjen podpori in ohranjanju delovne sposobnosti invalidov. Program dopolnjuje organizirano socialnovarstveno skrb za odpravljanje psihičnih in socialnih stisk invalidov, jim pomaga dvigovati in ohranjati motivacijo in samozavest ter jih uči načinov vključevanja v družbo.

12

Delovne aktivnosti, ki jih ponuja Program socialne vključenosti:

- Enostavna dela: lepljenje, sestavljanje, pakiranje, sortiranje.
- Proizvodnja keramičnih in tkanih izdelkov, voščilnic, darilne embalaže in izdelkov iz lesa.
- Čiščenje prostorov in okolice.
- Sezonska dela v kmetijstvu.
- Gospodinjska opravila.
- Bolj dostopna administrativna in kurirska dela.
- Pomoč pri promociji in prodaji na stojnici.

Družbene vsebine v programu socialne vključenosti:

- Izdelava individualnega načrta ter individualno in skupinsko svetovanje.
- Možnost urjenja socialnih veščin, komunikacije in asertivnosti.
- Možnost obiskovanja različnih tečajev (računalništvo, tuji jeziki ipd.).
- Skrb za zdravo prehrano in osebno higieno.
- Možnost udeležbe na glasbeni, likovni ali literarni delavnici, športnih aktivnostih, sprehodih, izletih, počitnicah.

Program se vodi že 17 let.

DRUGA VIOLINA

Druga Violina, ki se nahaja v starem mestnem jedru Ljubljane, je izjemna majhna gostilna, ki zaposluje več invalidov. Ustanovljen je bil leta 2012 in streže tradicionalne slovenske jedi. Občasno se v njem odvijajo ustvarjalne delavnice za otroke in drugi dogodki.

Odprtje lokala zaposlenim z motnjami v duševnem razvoju omogoča aktivno vključevanje v družbeno življenje in svet dela. Omogoča jim tudi svojim zmožnostim prilagojeno praktično delo, ohranjanje pridobljenih in širitev novih strokovnih znanj in veščin, pridobivanje novih socialnih in poklicnih navad, uresničevanje lastnih idej in ustvarjalnosti, občutek koristnosti in samozaposlenosti. potrditev. Z uveljavitvijo novega programa so uresničeni številni vidiki družbenih procesov in tokov, vključno z možnostjo socialnega vključevanja invalidov v lokalno skupnost, razširjene zaposlitvene možnosti za težje zaposljive skupine (ki so se

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

usposobile za opravljati določeno delo), ena od temeljnih nalog pa je ozaveščanje družbe o pomenu sprejemanja drugačnosti.

3. Zaključki

Serijski študijski obiski, izvedeni v okviru WP3 projekta WISes4Youth, je razjasnila transformativno vlogo socialnega podjetništva pri reševanju regionalno specifičnih izzivov. Obiski so potekali v 5 državah partnerjev z Zahodnega Balkana: Albaniji, Srbiji, Hrvaški, Severni Makedoniji in Sloveniji. Na Hrvaškem subjekti, kot so Center za oskrbo na domu Medimurske županije, ACT Konto in Humana Nova, izkazujejo celovit pristop k socialnemu podjetništvu, ki vključuje oskrbo starejših, finančne storitve in okoljsko trajnost. Nasprotno pa Severna Makedonija in Srbija ponazarjata, kako lahko socialna podjetja gojijo dostojanstvo in samooskrbo med marginaliziranimi skupinami prebivalstva, kot je razvidno iz "Lice v Lice" in "Cafe 16." Poleg tega albanska kavarna "Te Xhoni" prikazuje zaposlitvene priložnosti za posameznike z Downovim sindromom, kar ponovno potrjuje zavezanost sektorja inkluzivnosti. Slovensko okolje socialnega podjetništva predstavlja izjemne pobude, kot sta Dobrovita in Kovačnica, ki sta bili ključni pri zaposlovanju in podpori invalidom oziroma spodbujanju podjetništva mladih. Dolgoletna prizadevanja za socialno vključenost organizacij, kot je ŠENT, in zaposlitvene možnosti, ki jih Druga violina ustvarja za posameznike s posebnimi potrebami, še dodatno utrjujejo zavezanost Slovenije k socialno vključujočemu gospodarstvu. Ta podjetja se ne le prilagajajo tržnim razmeram, ampak pomembno prispevajo k socialni in ekonomski integraciji marginaliziranih skupin, kar poudarja vpliv in potencial socialnega podjetništva v Sloveniji.

Kljub tem pobudam se socialna podjetja v jugovzhodni Evropi soočajo z ogromnimi pravnimi in finančnimi ovirami – odsotnost na Hrvaškem prilagojene zakonodaje za socialno podjetništvo povzroča negotovo operativno klimo. Severna Makedonija se sooča s podobnimi zakonodajnimi pomanjkljivostmi, ki ovirajo vzpostavitev ugodnega podpornega okvira za socialne podjetnike. Čeprav Srbija, Slovenija in Albanija napredujejo v politiki, prevladujejo ovire, povezane z dostopnostjo financiranja in ozaveščenostjo javnosti. Te pravne in finančne omejitve zahtevajo inovativne rešitve za socialna podjetja, da ohranijo finančno sposobnost preživetja ob izpolnjevanju družbenih ciljev. Takšne strukturne ovire poudarjajo nujno potrebo po vztrajnih političnih inovacijah in naložbah za krepitev socialnega gospodarstva v regiji.

Srbski študiji primera "Cafe 16" in "Lice Ulice" poudarjata iznajdljivost sektorja pri spodbujanju socialne vključenosti in opolnomočenja, ne glede na omejena fiskalna sredstva in nedokončano pravno strukturo. Medtem zakonodajne vrzeli v Severni Makedoniji predstavljajo velike izzive za rast in potencial vpliva socialnih podjetij. Kljub temu so obiski poudarili potrebo po pravnem priznanju in usmerjeni vladni podpori za sprostitev celotnega

Co-funded by
the European Union

Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

potenciala socialnega podjetništva v regiji. Poleg tega primeri predstavljenih podjetij kažejo tudi na pomen dostopnosti EU in drugih sredstev pri zagonu teh iniciativ, katerih koristi in inovativnost, predvsem na začetku, pogosto niso prepoznane v lokalni skupnosti in na nacionalni ravni.

Poleg tega je pri socialnih podjetjih pomembno slediti okvirju The Triple Bottom Line², s poudarkom, da je profitna komponenta, torej uspešen poslovni model, prav tako pomembna kot ljudje in okolje kot socialna podjetja, še posebej v okoljih, ki niso stimulatívni, težko preživijo ali se širijo brez realnega tržnega prihodka. Obiskana podjetja so pokazala, da storitve in produkti socialnih podjetij dejansko pokrivajo širok spekter področij in dejavnosti, kar dokazuje, da je mogoče pokriti širok spekter storitev/produktov, vendar je zelo pomembno razumeti in prepoznati, kako uspešno obvladujejo dejavnosti in ali imajo vzdržen poslovni model.

Nazadnje je nekaj primerov pokazalo, kako pomembna in ključna je vloga dobrega managementa in ekipe.

14

² Trojni rezultat je računovodski okvir, ki vključuje tri razsežnosti uspešnosti: socialno, okoljsko in finančno.